

Stavovi knjižničara o ulozi narodnih knjižnica u (dez)infodemiji

Čepčar, Antonela

Master's thesis / Diplomski rad

2021

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **Josip Juraj Strossmayer University of Osijek, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:142:354830>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-12-31**

Repository / Repozitorij:

[FFOS-repository - Repository of the Faculty of Humanities and Social Sciences Osijek](#)

Sveučilište J. J. Strossmayera u Osijeku

Filozofski fakultet Osijek

Sveučilišni diplomski studij Informatologija i Informacijske tehnologije

Antonela Čepčar

Stavovi knjižničara o ulozi narodnih knjižnica u (dez)infodemiji

Diplomski rad

Mentor: doc. dr. sc. Snježana Stanarević Katavić

Sumentor: izv. prof. dr. sc. Boris Badurina

Osijek, 2021.

Sveučilište J. J. Strossmayera u Osijeku

Filozofski fakultet Osijek

Odsjek za informacijske znanosti / Katedra za upravljanje knjižnicama i
organizaciju informacija

Sveučilišni diplomski studij Informatologija i Informacijske tehnologije

Antonela Čepčar

Stavovi knjižničara o ulozi narodnih knjižnica u (dez)infodemiji

Diplomski rad

Znanstveno područje: Društvene znanosti, polje informacijske i komunikacijske
znanosti, grana knjižničarstvo

Mentor: doc. dr. sc. Snježana Stanarević Katavić

Sumentor: izv. prof. dr. sc. Boris Badurina

Osijek, 2021.

Prilog: Izjava o akademskoj čestitosti i o suglasnosti za javno objavljivanje

IZJAVA

Izjavljujem s punom materijalnom i moralnom odgovornošću da sam ovaj rad samostalno napravila te da u njemu nema kopiranih ili prepisanih dijelova teksta tuđih radova, a da nisu označeni kao citati s napisanim izvorom odakle su preneseni. Svojim vlastoručnim potpisom potvrđujem da sam suglasna da Filozofski fakultet Osijek trajno pohrani i javno objavi ovaj moj rad u internetskoj bazi završnih i diplomskih radova knjižnice Filozofskog fakulteta Osijek, knjižnice Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku i Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu.

U Osijeku, 18. 10. 2021.

Autoveka Čepčar, 0122220422 ime i prezime studenta, JMBAG

Sažetak

Lažne vijesti, senzacionalizam i propaganda dio su javnoga života od pojave tiska, međutim razvojem medija, a posebno društvenih mreža stvoreni su uvjeti u kojima je širenje velikog broja dezinformacija olakšano i ubrzano kao nikada prije u povijesti. Veliki broj informacija, ali i dezinformacija i ostalih lažnih i netočnih sadržaja u javnom prostoru doveo je do preopterećenosti i zasićenosti informacijama te do fenomena koji je nazvan informacijski poremećaj, a pod kojim se podrazumijevaju okolnosti u kojima je korisnicima teško razlikovati točnu i istinitu od netočne i lažne informacije. Aktualna pandemija bolesti COVID-19 popraćena je ekspanzivnim širenjem kako informacija vezanih za pandemiju, tako i dezinformacija i misinformacija, a koje uvelike mogu naštetiti zdravlju korisnika. Kako bi opisala navedeno stanje u informacijskom krajoliku, Svjetska zdravstvena organizacija upotrijebila je termin „infodemija“, a nedugo potom uslijed eksplozije netočnih i lažnih informacija te teorija zavjera, UNESCO je proglasio stanje „dezinfodemije“. U radu se opisuju obilježja informacijskog poremećaja te njegove specifičnosti uslijed pandemije bolesti COVID-19. Poseban je naglasak stavljen na ulogu narodnih knjižnica, kao mjesnih obavijesnih središta, u suočavanju s informacijskim poremećajem te informacijsku pismenost kao odgovor na informacijski poremećaj, ali i kritike iste budući da u izvedbenom smislu provedba programa informacijskog opismenjavanja koji su usmjereni na dezinformacije u praksi nailazi na brojne prepreke. U istraživačkom dijelu rada donose se rezultati istraživanja stavova knjižničara zaposlenih u narodnim knjižnicama o njihovoj ulozi u informacijskom poremećaju.

Ključne riječi: dezinfodemija, COVID-19, narodne knjižnice, informacijski poremećaj, informacijsko ponašanje korisnika, medijska pismenost, informacijska pismenost.

Sadržaj

1. Uvod.....	6
2. Informacijski poremećaj	8
2.1. Dezinfolodemija u kontekstu pandemije bolesti COVID-19.....	10
3. Uloga knjižnica u suočavanju s informacijskim poremećajem.....	13
3.1. Informacijska pismenost kao odgovor na informacijski poremećaj	16
3.2. Kritike informacijske pismenosti kao odgovora na informacijski poremećaj	17
4. Stavovi knjižničara o njihovoj ulozi u informacijskom poremećaju	20
5. Metodologija istraživanja.....	23
5.1. Cilj istraživanja i istraživačka pitanja.....	23
5.2. Metoda i uzorak	23
5.3. Instrument istraživanja	26
6. Rezultati istraživanja.....	28
7. Rasprava.....	45
8. Zaključak.....	48
9. Popis literature	50
10. Prilozi	54

1. Uvod

Pojam infodemije odnosi se na prezasićenost točnim i netočnim informacijama koja uvelike otežava pronalaženje i identificiranje relevantnih i vjerodostojnih informacija te otežava upućenost na iste. Izraz „infodemija“ nastao je kako bi se kategorizirale česte pojave glasina, stigmi te teorija zavjera tijekom hitnih i izvanrednih situacija za javno zdravlje (zdravstvenih kriza) poput trenutne pandemije bolesti COVID-19.¹ Infodemija zahvaća sve ljude te je dio svakodnevnog života na način da utječe na razmišljanja, stavove i postupke pojedinaca.

Izraz „infodemija“ prvi se puta pojavio s pojavom pandemije bolesti COVID-19 zbog širenja velikog broja informacija o koronavirusu te je iz tog razloga Svjetska zdravstvena organizacija situaciju koja prati pandemiju koronavirusa nazvala infodemijom.² U infodemijskim okolnostima ljudi su izloženi velikom broju informacija iz velikog broja izvora što rezultira informacijskim preopterećenjem te pribjegavanju različitim kognitivnim prečacima (heuristikama) prilikom procjene vjerodostojnosti informacija s kojima se susreću. Posljedično, nedostatak sistematične obrade informacija rezultira pogreškama u njihovoj obradi.³

Osim infodemije uslijed bolesti COVID-19, svijet se suočio i s dezinfodemijom u isto vrijeme, što dodatno otežava sva nastojanja stavljanja pandemije pod kontrolu. UNESCO je počeo koristiti izraz „dezinfodemija“ kako bi opisao obilje dezinformacija u javnom prostoru. Infodemija i dezinfodemija dio su tzv. informacijskog poremećaja u kojemu je građanima teško razlikovati vjerodostojnu od obmanjujuće ili netočne informacije, a autori tog pojma su Claire Wardle i Hossein Derakhshan.⁴

Aktualna pandemija bolesti COVID-19 dovela je do jačanja informacijskog poremećaja zbog širenja velikog broja lažnih informacija koje uvelike mogu naštetiti zdravlju građana te uzrokovati ozbiljne štete. Situacija poput pandemije dovoljno je zbunjujuća i

¹ Usp. Islam, Saiful Md...[et. al.]. COVID-19–related infodemic and its impact on public health: a global social media analysis. // *The American Journal of Tropical Medicine and Hygiene* 103, 4(2020), str. 1621. URL: https://www.ajtmh.org/content/journals/10.4269/ajtmh.20-0812#abstract_content (2021-08-11)

² Usp. Medijska pismenost. Ima li lijeka za dezinfodemiju? URL: <https://www.medijskapismenost.hr/ima-li-lijeka-za-dezinfodemiju/> (2021-08-11)

³ Usp. Hong, H. Kim, H. J. Antecedents and Consequences of Information Overload in the COVID-19 Pandemic. // *Int J Environ Res Public Health* 24, 17(2020), str. 1. – 15. URL: <https://www.mdpi.com/1660-4601/17/24/9305> (2021-08-11)

⁴ Usp. Wardle, Claire. Derakhshan, Hossein. Information disorder: Toward an interdisciplinary framework for research and policy making. // *Council of Europe* 27 (2017). URL: <https://rm.coe.int/information-disorder-toward-an-interdisciplinary-framework-for-research/168076277c> (2021-08-11)

stresna za ljude, no širenje dezinformacija još više doprinosi zbunjenosti i utječe na informacijsko ponašanje korisnika.

Narodne knjižnice, kao mjesno obavijesno središte, svojim korisnicima omogućavaju neposredan pristup svim vrstama znanja i obavijesti, a njihove službe zasnivaju se na jednakosti pristupa svima, bez obzira na dob, rasu, spol, vjeru, nacionalnosti, jezik ili društveni položaj.⁵ UNESCO-ov Manifest za narodne knjižnice iz 1994. godine definirao je temeljne zadaće narodnih knjižnica te ciljeve kojih se narodne knjižnice trebaju pridržavati. Prema Manifestu, narodne knjižnice kao „mjesni prilazi znanju“ koji osiguravaju „osnovne uvjete za (...) neovisno odlučivanje“⁶ ustanove su čija je zadaća uputiti na važnost kritičkog promišljanja o informacijama s kojima se korisnici susreću kako bi bili u stanju graditi stavove na provjerenim i točnim informacijama te donositi informirane odluke.

Informacijska je pismenost nužan skup vještina koji navedeno omogućuje. Osim toga, Manifest među glavnim zadaćama narodnih knjižnica navodi i „promicanje svijesti o kulturnom nasljeđu, uvažavanju umjetnosti, znanstvenih postignuća i inovacija“.⁷ Brojni primjeri programa knjižnica u svijetu kojima se popularizira znanost i podiže razina znanstvene pismenosti korisnika pokazuju potencijal koji narodne knjižnice imaju u razvijanju društva znanja.⁸

Iako su narodne knjižnice ustanove čiji zaposlenici imaju kompetencije i programe koji se mogu usmjeriti na educiranje građana o informacijskoj i medijskoj pismenosti, svakodnevni zahtjevi posla i struke te izazovi i prepreke efektivnog provođenja takvih programa, knjižničare u narodnim knjižnicama često ostavljaju bez dovoljno vremena i mogućnosti da se u potpunosti i kvalitetno posvete takvim edukacijama.

Vrijeme, novčana sredstva, osmišljavanje programa i edukacije, promocija i interes građana za pohađanje tih programa neki su od čimbenika koji utječu na provođenje takvih programa edukacije.

Ako je suditi po postojećoj literaturi, knjižnična je zajednica zainteresirana za problem dezinformacija i lažnih vijesti te svjesna potrebe za edukacijom građana i razvojem kritičke

⁵ Usp. UNESCO-ov Manifest za narodne knjižnice 1994. URL: http://dzs.ffzg.unizg.hr/text/UNESCOv_manifest_za_narodne_knjiznice.htm (2021-08-11)

⁶ Nav. dj.

⁷ Nav. dj.

⁸ Usp. Vrana, R. Milovanović, I. Salopek, Ž. Popularizacija znanosti u narodnim knjižnicama u RH. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 64, 1(2021), str. 6. URL: <https://hrcak.srce.hr/257864> (2021-08-11)

medijske i informacijske pismenosti, no pitanje o tome kako implementirati edukaciju i na koji način ju realizirati je manje jasno.⁹

U drugom poglavlju rada opisan će se obilježja informacijskog poremećaja te njegove osobitosti uslijed pandemije bolesti COVID-19. U trećem poglavlju analizira se uloga knjižnica u suočavanju s informacijskim poremećajem. Budući da razvijanje kompetencija obuhvaćenih informacijskom i medijskom pismenošću omogućuje kritičko vrednovanje informacija s kojima se ljudi susreću, a time smanjuje utjecaj informacijskog poremećaja na javni život, u trećem se poglavlju rada obrađuje informacijska pismenost kao odgovor na informacijski poremećaj, ali i kritike iste. Četvrto poglavlje donosi prikaz postojećih spoznaja o stavovima knjižničara o ulozi narodnih knjižnica u informacijskom poremećaju. U istraživačkom dijelu rada prikazat će se rezultati istraživanja o stavovima knjižničara zaposlenih u narodnim knjižnicama Republike Hrvatske o ulozi narodnih knjižnica u informacijskom poremećaju i trenutnoj dezinfodemiji uslijed pandemije bolesti COVID-19.

2. Informacijski poremećaj

Razvojem medija, a posebno društvenih mreža stvoreni su uvjeti u kojima je širenje velikog broja informacija putem raznih medijskih servisa olakšano i ubrzano kao nikada prije u povijesti. Godina 2016. smatra se godinom početka ere post-istine zbog utjecaja koje su lažne vijesti imale na američke predsjedničke izbore te odluku o izlasku Velike Britanije iz Europske Unije¹⁰, a iste je godine „post-istina“ proglašena riječju godine prema Oxfordovom riječniku.¹¹

Pojam informacijskog poremećaja (engl. *information disorder*) označava preopterećenost i zasićenost lažnim i netočnim informacijama koje se pojavljuju u današnjem vremenu, a koje se vrlo lako diseminiraju putem interneta, društvenih mreža i medijskih servisa koji su uvijek dostupni u bilo kojem trenutku.

Termin „informacijski poremećaj“ prvi puta spominju autori Claire Wardle i Hossein Derakhshan 2017. godine u svom radu „Information disorder: Toward an interdisciplinary

⁹ Usp. Sullivan, M. C. Libraries and fake news: What's the problem? What's the plan? // Communications in Information Literacy (2019), str. 100. URL: <https://files.eric.ed.gov/fulltext/EJ1227587.pdf> (2021-08-12)

¹⁰ Usp. Oxford Languages. Word of the year 2016. URL: <https://languages.oup.com/word-of-the-year/2016/> (2021-10-7)

¹¹ Usp. Isto.

framework for research and policy making.“¹² Navedeni autori informacijski poremećaj opisuju kroz tipove informacijskog poremećaja, elemente i faze. Elementi informacijskog poremećaja su agent ili kreator poruke, poruka i primatelj. Osim elemenata, informacijski poremećaj sadrži i određene faze. Prva faza je kreiranje poruke, druga faza je produkcija, dok je treća faza distribucija poruke u javnost.

Informacijski poremećaj karakterizira pojavljivanje specifičnih tipova informacija:

- misinformacije (pogrešne informacije) - informacije koje su neistinite, ali nisu stvorene s namjerom nanošenja štete
- dezinformacije - lažne, netočne ili zavaravajuće informacije dizajnirane, predstavljene i distribuirane s ciljem namjernog izazivanja štete
- malinformacije (zlonamjerne informacije) - informacije koje se temelje na stvarnosti, ali se koriste za nanošenje štete nekoj osobi, organizaciji ili zemlji.¹³

Izloženost medijima, društvenim mrežama i online komunikaciji u najrazličitijim oblicima omogućava korisnicima diljem svijeta da šire neprovjerene i netočne informacije putem raznih kanala pomoću kojih te informacije dolaze do velikog broja ljudi.

Ukoliko korisnici do kojih te informacije stižu nemaju razvijene vještine kritičke informacijske i medijske pismenosti, povećava se rizik gdje će korisnici primljenu netočnu informaciju smatrati istinitom i širiti je dalje, te ujedno i razvijati krug dezinformacija koji će s vremenom biti sve kompleksniji.

Prema Wardle i Derakhshan (2017) postoje različiti tipovi dezinformacija:

- satira ili parodija – oblik legitimnog umjetničkog i društveno-kritičkog izražavanja, a može postati i misinformacija kada je publika pogrešno protumači
- lažna veza – kada naslov, vizuali i druga oprema nisu u skladu sa samim sadržajem koji se dijeli
- lažni kontekst – kada se izvorni sadržaj koristi i dijeli u drugom kontekstu
- izmijenjen sadržaj – kada je izvorna informacija ili slika izmijenjena da zavarava (npr. fotomontaža ili *deepfakes*)
- izmišljen sadržaj – novi sadržaj koji je u potpunosti lažan te je dizajniran s ciljem da zavarava i prouzroči štetu.¹⁴

¹² Usp. Wardle, Claire. Derakhshan, Hossein. Nav. dj.

¹³ Usp. Nenadić, Iva. Vučković, Milica. Dezinformacije. Edukativna brošura i vježbe za razumijevanje problema dezinformacija. Zagreb: Agencija za elektroničke medije i UNICEF, 2021., str. 6. URL: <https://www.medijskapismenost.hr/wp-content/uploads/2021/04/brosura-Dezinformacije.pdf> (2021-09-11)

¹⁴ Usp. Wardle, Claire. Derakhshan, Hossein. Nav. dj.

Informacijski je poremećaj u aktualnoj pandemiji bolesti COVID-19 pokazao svoju globalnu dimenziju, svoju teško ukrotivu prirodu, te mjerljivu opasnost zbog neposrednog utjecaja na zdravstvene odluke, ponašanje ljudi te posljedično i na zdravstvene ishode.

2.1. Dezinfodemija u kontekstu pandemije bolesti COVID-19

Pojam „dezinfodemija“ pojavio se kao posljedica pandemije bolesti COVID-19 koja je službeno objavljena 11. ožujka 2020. godine od strane Svjetske zdravstvene organizacije.¹⁵ Nakon toga, pandemija se proširila svijetom velikom brzinom, a širenjem pandemije došlo je i do istovremenog širenja kako točnih i korisnih informacija, tako i lažnih vijesti, dezinformacija i misinformacija o pandemiji. Internet i društvene mreže kao ključni izvori za informiranje o svakodnevnim događanjima i novostima omogućile su širenje informacija velikom brzinom. Osim interneta, društvene su mreže još jedan ključni izvor putem kojega veliki broj ljudi prima zdravstvene informacije i informacije o pandemiji. Allington, D. i suradnici (2021) proveli su istraživanje koje govori o zdravstveno odgovornom ponašanju te utjecaju društvenih mreža i teorija zavjere tijekom pandemije, a rezultati istraživanja pokazali su kako postoji poveznica između korištenja društvenih mreža kao izvora znanja o bolesti COVID-19 i vjerovanja u teorije zavjere, a također se spominju Youtube i Facebook kao dvije platforme koje su se najviše povezivale sa širenjem teorija zavjera.¹⁶

Prema Guyu Bergeru, direktoru za komunikacijske i informacijske politike i strategije u UNESCO-u te jednom od vodećih UNESCO-ovih stručnjaka za dezinformacije, doba pandemije postalo je doba povećanih strahova, neizvjesnosti te nepoznanica što stvara plodno tlo za pojavu i širenje različitih vrsta izmišljotina. Svaka pojedinačna neistina koja privuče pažnju ljudi predstavlja veliki rizik jer može poništiti važnost činjenica, te ponavljanjem i širenjem dezinformacija nastaje ozbiljna opasnost da će informacije koje se temelje na istini imati samo marginalni utjecaj.¹⁷

¹⁵ Usp. Zhao, Xiaoman...[et al.]. Online health information seeking using „#COVID-19 patient seeking help“ on Weibo in Wuhan, China: descriptive study. // Journal of Medical Internet Research 22, 10(2020), str. 2. URL: <https://www.jmir.org/2020/10/e22910/> (2021-09-10)

¹⁶ Usp. Allington, D. Duffy, B. Wessely, S. Dhavan, N. Rubin, J. Health-protective behaviour, social media usage and conspiracy belief during the COVID-19 public health emergency. // Psychological Medicine 51, 2021., str. 1767. URL: <https://www.cambridge.org/core/journals/psychological-medicine/article/healthprotective-behaviour-social-media-usage-and-conspiracy-belief-during-the-covid19-public-health-emergency/A0DC2C5E27936FF4D5246BD3AE8C9163> (2021-10-07)

¹⁷ Usp. Medijska pismenost. Ima li lijeka za dezinfodemiju? URL: <https://www.medijskapismenost.hr/ima-li-lijeka-za-dezinfodemiju/> (2021-07-15)

Svjetske zdravstvene agencije, uključujući i Svjetsku zdravstvenu organizaciju, prepoznale su glasine, sumnje, stigme te teorije zavjere kao novonastale prijetnje koje prate pandemiju. Situacija poput pandemije stresno je vrijeme za ljude i zajednicu te je pravovremeno suočavanje s novonastalim sumnjama, dezinformacijama, teorijama zavjere te strahom i stigmama usmjerenim prema ljudima i mjestima koji su rizični ključno.¹⁸ Kao što je već navedeno, društvene mreže i internet omogućavaju brzo širenje svih vrsta informacija, pa i onih potencijalno štetnih, stoga je važno je da se za vrijeme pandemije radi na efikasnom pronalazaženju, evaluaciji i korekciji glasina, stigma i teorija zavjere kako bi se umanjio njihov utjecaj na javno zdravstvo.¹⁹

Islam, S. i suradnici (2020) proveli su opsežnu analizu medijskih i drugih izvještaja o lažnim i netočnim informacijama u kontekstu pandemije bolesti COVID-19 na temelju izvora kao što su *fact-checking* stranice, Svjetska zdravstvena organizacija, Centar za kontrolu bolesti u SAD-u, društvene mreže, novinski portali i televizija kako bi utvrdili vrste lažnih i netočnih informacija koje su u opticaju te njihov utjecaj na javno zdravlje. Analizirano je 2,311 izvještaja o lažnim i netočnim informacijama koji su se odnosile na pandemiju bolesti COVID-19 na 25 jezika iz 87 zemalja, a od toga je:

- 89% identificirano kao glasina
- 7.8% kao teorija zavjere
- 3.5% kao stigma.²⁰

Među navedenim glasinama, teorijama zavjera i stigmama najveći dio odnosi se na informacije o bolesti, transmisiji virusa i mortalitetu (24%), potom na intervencije kontrole širenja bolesti (21%), terapije i lijekove (19%), izvor i uzrok bolesti (15%), nasilje (1%), a kategorija ostalo čini 20% uzorka.²¹

Teorije zavjere o pandemiji virusa COVID-19 ne idu u prilog borbi protiv pandemije, već još više potiču neodgovorno i rizično ponašanje građana. Teorije zavjere ili pojam „konspiracionizam“ odnosi se na tendenciju pretpostavljanja kako su veliki i masovni događaji za svijet ili državu „orkestrirani“, tj. nastali od moćnika čiji ciljevi nisu za dobrobit ljudi.²² Sam pojam teorije zavjere prvi se puta pojavio u prošlom stoljeću.

¹⁸ Usp. Islam, Saiful Md...[et. al.]. COVID-19–related infodemic and its impact on public health: a global social media analysis. // The American Journal of Tropical Medicine and Hygiene 103, 4(2020), str. 1621. URL: https://www.ajtmh.org/content/journals/10.4269/ajtmh.20-0812#abstract_content (2021-07-15)

¹⁹ Usp. Isto.

²⁰ Usp. Isto, str. 1622.

²¹ Usp. Isto.

²² Usp. Allington, D. [et. al.] Nav. dj., str. 1763.

Allington, D. i suradnici (2021) proveli su istraživanje koje je pokazalo kako postoji pozitivna veza između konspirativnih uvjerenja o pandemiji COVID-19 i korištenja društvenih mreža kao izvora informacije te negativna veza između konspirativnih uvjerenja o pandemiji i zdravstveno odgovornog ponašanja.²³

Istraživanje koje je provedeno na sveučilištu Cornell pokazalo je u kojoj su mjeri teorije zavjere bile prisutne u svakodnevnim vijestima na engleskom govornom području od siječnja do svibnja 2020. godine te koje su najčešće teorije zavjere:

- od 38 milijuna analiziranih članaka 1,1 milijun članaka sadržavalo je misinformacije, odnosno nešto manje od 3%. Tadašnji predsjednik SAD-a Donald Trump bio je spomenut u 38% svih članaka koji su sadržavali misinformacije čime je postao jedan od vodećih predvoditelja dezinformacija o pandemiji COVID-19 virusa
- od 1,1 milijuna članaka koji su sadržavali misinformacije, 46% je kategorizirano kao teorije zavjere
- prepoznato je 11 različitih vrsta teorija zavjere.²⁴

Najčešće teorije zavjere odnosile su se na čudotvorne lijekove (26,4%), novi svjetski poredak (4,4%), prijevaru od strane demokrata (3,6%), razvijanje virusa u laboratoriju u Wuhanu (2,6%), Billa Gatesa (2,5%), 5G mreže (2,1%), antisemitske teorije zavjere (1,6%), kontrolu populacije (1,3%), dr. Anthonyja Faucija (1,0%), „plandemic“ (0,7%) i „bat soup“ tj. juhu od šišmiša (0,6%) za koju ispitanici smatraju da je uzrokovala pandemiju.²⁵

Autorica Feldvari, K. (2021) u svojem radu „Dezinformacije, teorije zavjera i donošenje odluke o cijepljenju. Hrvatska studija, prvi uvidi“ analizirala je 4576 komentara ispod 113 objava o cjepivima na internetskim stranicama te Facebooku u Hrvatskoj, te je ustanovljeno kako se više od trećine njih može klasificirati kao teorije zavjere (35,8%), zatim komentari u kojima se izražava nepovjerenje i zabrinutost u vezi sastava, učinkovitosti, sigurnosti i nuspojava cjepiva (19,93%) te komentari s izrazima nepovjerenja prema znanstvenicima (15,89%) te vlastima (11,87%).²⁶ Analiza sadržaja provedena je kako bi se steklo bolje razumijevanje o informacijskom ponašanju i percepciji ljudi o cijepljenju protiv virusa.²⁷

²³ Usp. Isto.

²⁴ Usp. McCarthy, N. The Most Common Coronavirus Conspiracies. URL: <https://www.statista.com/chart/23105/share-of-coronavirus-misinformation-identified-as-conspiracy-theories/> (2021-08-13)

²⁵ Usp. Isto.

²⁶ Usp. Feldvari, K. Dezinformacije, teorije zavjera i donošenje odluke o cijepljenju. Hrvatska studija, prvi uvidi. URL: <https://ideje.hr/dezinformacije-teorije-zavjera-i-donosenje-odluke-o-cijepljenju-hrvatska-studija-prvi-uvidi/> (2021-09-11)

²⁷ Usp. Isto.

Pojava pandemije bolesti COVID-19 bila je iznenadna te je pokazala nepripremljenost građana i vlasti za cirkulaciju brojnih i raznovrsnih informacija o pandemiji. Mediji su postali uzrokom anksioznosti i stresa kod ljudi, a razlike u izvještavanju te prikazivanju ozbiljnosti i opasnosti pandemije između pojedinih medijskih kuća²⁸ utjecale su i na pridržavanje mjera usmjerenih na kontrolu širenja virusa, ali i na porast sumnje prema točnosti medijskih sadržaja rezultirajući povećanom stopom izbjegavanja informacija iz medija.²⁹ Upravo je vrijeme pandemije pokazalo opseg potrebe za informacijskom, medijskom te znanstvenom pismenošću kako bi ljudi mogli samostalno prepoznati potencijalno netočne ili lažne informacije koje su se širile i još uvijek se šire među građanstvom.

3. Uloga knjižnica u suočavanju s informacijskim poremećajem

Djelovanje narodnih knjižnica u lokalnim zajednicama kroz izgradnju zbirki, pružanje informacijskih usluga, informiranje, posuđivanje knjiga i literature, održavanje raznih edukativnih radionica i edukacija, izgradnju fondova, organizaciju raznih aktivnosti i događanja te provođenje aktivnosti popularizacije znanosti doprinosi razvoju zajednice i društva kroz promicanje pisane riječi i opismenjavanje društva u cijelosti.³⁰

Brojni autori smatraju da su narodne knjižnice kao „mjesni prilazi znanju“ koji osiguravaju „osnovne uvjete za (...) neovisno odlučivanje“³¹ ustanove čija je zadaća uputiti na važnost kritičkog promišljanja o informacijama s kojima se korisnici susreću kako bi bili u stanju graditi stavove na provjerenim i točnim informacijama te donositi informirane odluke.

Autorica Amanda Cooper (2021) postavlja nekoliko pitanja o tome jesu li narodne knjižnice samo „čuvari informacija“ ili „stupovi demokracije.“ Iz perspektive „čuvara informacija“ postoji obveza organiziranja, čuvanja i pohrane informacija, te educiranje svih onih koji žele pristupiti takvim informacijama putem podučavanja informacijske pismenosti i kritičkog mišljenja, a s druge strane stručnjaci u području knjižnične i informacijske znanosti

²⁸ Usp. Zhao, Erfei...[et al.]. Media trust and infection mitigating behaviours during the COVID-19 pandemic in the USA. // *BMJ Global Health* 5, 10(2020), str. 2. URL: <https://gh.bmj.com/content/5/10/e003323.abstract> (2021-09-12)

²⁹ Usp. Siebenhaar, Katharina U.; Köther, Anja K.; Alpers, Georg W. Dealing With the COVID-19 Infodemic: Distress by Information, Information Avoidance, and Compliance With Preventive Measures. // *Frontiers in Psychology* 11, (2020), str. 1. URL: <https://www.frontiersin.org/articles/10.3389/fpsyg.2020.567905/full> (2021-09-12)

³⁰ Usp. Vrana, R. Milovanović, I. Salopek, Ž. Nav. dj. Str. 4.

³¹ UNESCO-ov Manifest za narodne knjižnice 1994. Nav. dj.

njeguju mišljenja kako knjižnice imaju društvenu ulogu koja ih spaja s temeljima demokracije u kojoj je zajednica dobro informirana te ima pristup relevantnim i točnim informacijama.³²

U opisivanju uloge knjižnica u eri post-istine, brojni autori vide knjižnice kao ključne aktere u suočavanju s informacijskim poremećajem.³³ Takav je stav utemeljen na onome što bi se moglo nazvati „knjižničnom vjerom“ (*library faith*)³⁴. Izraz je to koji je Melvil Dewey koristio za opisivanje ideologije u pozadini knjižničarstva krajem 19. stoljeća, a koja je bazirana na uvjerenju da će „poticanjem javnosti na čitanje kvalitetne literature i konzultiranje pouzdanih informacija o suvremenim pitanjima, knjižnica neizbježno pridonijeti napretku nacije i društvenom poretku“.³⁵ Knjižnična vjera, prema tome, pretpostavlja izravnu vezu između knjižnica, napretka i demokracije te se takav stav zadržao i danas. Primjerice, američka političarka Hillary Clinton je u jednom od govora na godišnjoj konferenciji Američkog knjižničarskog udruženja (*American Library Association*) 2017. godine, istaknula knjižničare i njihovu ulogu u zajednici i društvu koja uključuje zalaganje za pismenost, pridavanje važnosti i promicanje obrazovanja te utjecanje na informiranost građana što je ključno u borbi za očuvanja istine, razuma, dokaza i činjenica. Istaknula je kako su knjižničari u današnjem vremenu „post-istine“ u kojem alternativne činjenice i dezinformacije cirkuliraju na svakodnevnoj razini, važniji nego ikada te je stoga zaključila kako „knjižnice i demokracija idu zajedno, ruku pod ruku“.³⁶

Propitujući ulogu knjižnica i metode suočavanja s informacijskim poremećajem, raspon stručnih odgovora na prijetnje informacijskog poremećaja uključuju stvaranje i izgradnju balansiranih zbirki, pružanje autoritativnih informacija onima koje to zanima, asistiranje i pomoć novinarima u otkrivanju lažnih vijesti, educiranje korisnika o negativnim učincima lažnih vijesti i dezinformacija, isticanje uloge knjižnica kao sigurnih mjesta gdje

³² Usp. Cooper, A. Information Disorder: are librarians able to counter the spread and effects of fake news, misinformation and disinformation in a post truth world (Doctoral dissertation), 2021., str. 15. i 16. URL: <https://hcommons.org/deposits/item/hc:37447/> (2021-7-6)

³³ Usp. Sullivan, M. C. Why librarians can't fight fake news. // *Journal of librarianship and information Science* 51, 4(2019), str. 1146. – 1156. URL: <https://dash.harvard.edu/bitstream/handle/1/42517488/Why%20Librarians%20Cant%20Fight%20Fake%20News.pdf?sequence=1> (2021-07-15)

³⁴ Usp. Isto. Str. 1148.

³⁵ Usp. Wiegand, W. A. Tunnel vision and blind spots: What the past tells us about the present; reflections on the twentieth - century history of American librarianship. // *Library Quarterly* 69, 1(1999), str. 1 – 32. URL: <https://www.jstor.org/stable/4309267> (2021-10-17)

³⁶ Usp. Clinton, H. R. Closing General Session Speech ALA Annual Conference. Chicago, June 27, 2017. URL: <https://americanlibrariesmagazine.org/wp-content/uploads/2017/06/HRC-Transcript.pdf> (2021-08-22)

korisnici mogu pristupiti informacijama bez diskriminacije ili osjećaja neugode u svrhu razvoja informacijske i medijske pismenosti.³⁷

O ulozi knjižnica u informacijskom poremećaju pričalo se i na godišnjoj konferenciji o lažnim vijestima 2018. godine. Kao zaključak godišnje konferencije naslova „Fake news or free speech: is there a right to be misinformed?“ postigao se konsenzus u kojemu su panelisti konferencije bili složni oko tvrdnje kako u borbi protiv informacijskog poremećaja knjižnice trebaju nastaviti u smjeru obnašanja uloge edukatora u podučavanju kritičkog mišljenja.³⁸

Međutim, unatoč snažnim stavovima o važnosti uloge knjižnica u suočavanju s informacijskim poremećajem, pojedini autori propituju njihov realni doprinos.³⁹ Zabrinutost zbog informacijskog poremećaja dokumentirana je još od 2016. godine unutar knjižnične zajednice, o čemu svjedoči veliki broj članaka, konferencija, webinarara, newslettera, objava na blogovima te ostalih službenih izjava. M. Sullivan, mladi znanstvenik i knjižničar zaposlen u knjižnici Sveučilišta Harvard propituje odgovore knjižničarske zajednice pojašnjavajući da, iako su knjižničari i informacijski stručnjaci svjesni problema informacijskog poremećaja, nisu dovoljno upoznati s njegovom kompleksnošću.⁴⁰ Sullivan ističe kako većina knjižničarske zajednice informacijski poremećaj promatra samo kao direktnu prijetnju ulozi i struci knjižničara kao „čuvara informacija“ bez da se u obzir uzme šira slika s obzirom na izvore, motivaciju i metode diseminacije informacija te psihološke aspekte informacijskog poremećaja, a takav manjak razumijevanja znači da je odgovor knjižničarske zajednice nedovoljan i nezadovoljavajuć.⁴¹

Nadalje, pitanje koje snažno utječe na prirodu knjižničnih programa i intervencija u sklopu informacijskog poremećaja jest balansiranje između neutralnosti i objektivnosti knjižnica, s jedne strane, te njihove društvene odgovornosti, s druge strane. Zagovaratelji suvremenog kritičkog knjižničarstva i aktivisti socijalne pravednosti postavljaju pitanja o knjižničnoj neutralnosti u društvenom kontekstu koji karakterizira nepravda, zauzimajući stav da neutralnost knjižnice jača i društvene pristranosti, te u tom smislu neutralnost nije nešto što je poželjno.⁴² S druge strane ove rasprave su oni koji zagovaraju da knjižničari mogu i trebaju zadržati profesionalnu neutralnost dok odgovaraju na informacijske upite korisnika te im

³⁷ Usp. Lor, P. Wiles, B. Britz, J. Re-thinking Information Ethics: Truth, Conspiracy Theories, and Librarians in the COVID-19 Era. // *Libri* 71, 1(2021), str. 5. URL: <https://doi.org/10.1515/libri-2020-0158> (2021-09-13)

³⁸ Usp. Lowe, C. V. Fake News or Free Speech: Is There a Right to be Misinformed? // *American Libraries Magazine*, 25 June (2018). URL: <https://americanlibrariesmagazine.org/blogs/the-scoop/fake-news-free-speech-right-misinformed/> (2021-09-13)

³⁹ Usp. Sullivan, M. C. Nav. dj.

⁴⁰ Usp. Sullivan, M. C. Why librarians can't fight fake news. Nav. dj.

⁴¹ Usp. Isto.

⁴² Usp. Lor, P. Wiles, B. Britz, J. Nav. dj., str. 6.

pomažu u razvijanju vještina za kritičku uporabu informacija uz poštivanje njihovog prava da donose vlastite odluke.⁴³ Od svih odgovora knjižničarske zajednice na informacijski poremećaj, informacijska i medijska pismenosti je najprisutnija u relevantnom stručnom diskursu⁴⁴ te je o toj temi posvećeno sljedeće poglavlje.

3.1. Informacijska pismenost kao odgovor na informacijski poremećaj

Brojni autori smatraju da se efikasna borba protiv informacijskog poremećaja može postići educiranjem i razvijanjem vještina i kompetencija informacijske pismenosti. Termin „informacijska pismenost“ prvi se puta pojavio u tisku 1974. godine, a od 1990-ih godina informacijska je pismenost, u svojim različitim oblicima, postala iznimno plodno područje u knjižničnoj literaturi i praksi.⁴⁵ Posljedično, koncept se s vremenom modificirao i nadopunjavao te danas raspoložemo s više usvojenih definicija informacijske pismenosti. Koncept je privukao veliku pozornost kada je Američko knjižničarsko udruženje službeno definiralo termin 1989. godine tvrdeći kako informacijski pismena osoba treba moći prepoznati potrebu za informacijom te imati vještine koje su potrebne da se informacija locira, evaluira te efektivno koristi.⁴⁶ Godine 2004. jedna od vodećih knjižničarskih udruga u Velikoj Britaniji, *Chartered Institute of Library and Information Professionals* (CILIP) razvila je svoju vlastitu definiciju informacijske pismenosti prema kojoj je ključno da osoba zna kada i zašto treba informaciju, gdje ju pronaći te kako ju evaluirati, koristiti te komunicirati u skladu s etičkim načelima.⁴⁷ 2018. godine ta je definicija revidirana kako bi se promovirala šira funkcija informacijske pismenosti koja je primjenjiva u različitim kontekstima, od škole, posla te svakodnevnog života. Prema proširenoj definiciji informacijska pismenost obuhvaća sposobnost kritičkog razmišljanja te stvaranja uravnoteženih stavova o bilo kojoj informaciji koju pojedinac pronađe i koristi. Informacijska pismenost, prema tome osnažuje građane da oblikuju i izraze mišljenje koje je informirano te tako u potpunosti sudjeluju u životu i razvoju zajednice.⁴⁸

⁴³ Usp. Isto. Str. 6.

⁴⁴ Usp. Isto. Str. 5.

⁴⁵ Usp. Lor, P. Wiles, B. Britz, J. Nav. dj., str. 5.

⁴⁶ Usp. De Paor, S., & Heravi, B. Information literacy and fake news: how the field of librarianship can help combat the epidemic of fake news // *The Journal of Academic Librarianship* 46, 5(2020), 102218, str. 3. URL: https://www.researchgate.net/publication/343178087_Information_literacy_and_fake_news_How_the_field_of_librarianship_can_help_combat_the_epidemic_of_fake_news (2021-09-13)

⁴⁷ Usp. Isto. Str. 3. i 4.

⁴⁸ Usp. Isto. Str. 4.

Aleksandrijski proglas iz 2005. godine opisuje kako informacijska pismenost osnažuje ljude u svim sferama života u traženju, evaluiranju, korištenju i kreiranju informacija na učinkovit način kako bi dostigli svoje osobne, društvene, poslovne i obrazovne ciljeve, a to je ujedno i osnovno ljudsko pravo u digitalnom svijetu u kojem se promovira društvena uključenost.⁴⁹ Mišljenje UNESCO-a je da informacijska pismenost omogućava ljudima pristup informacijama koje su ključne za sve aspekte njihovog života poput zdravlja, obrazovanja i posla te ih osnažuje kako bi imali bolju kontrolu nad svojim životom te donosili informirane odluke temeljene na relevantnim informacijama. Informacijske vještine i kompetencije iznimno su važne u današnjem digitalnom svijetu u kojemu će građani koji posjeduju takve vještine moći iskoristiti sadržaje i digitalni prostor na najbolji mogući način.⁵⁰

No s obzirom na naglasak koji je stavljen na informacijsku pismenost unutar knjižničarske profesije, te unatoč tri desetljeća intenzivnog rada na edukaciji i istraživanju istoga, čini se protuintuitivnim da je utjecaj lažnih vijesti samo rastao tijekom tog vremena.⁵¹

Knjižničarska literatura uglavnom govori o lažnim vijestima kroz prizmu manjka vještina informacijske i medijske pismenosti, no kompleksniji ali jednako utjecajan čimbenik je kultura „post-istine.“ Većina radova ističe kao ključni problem lažnih vijesti nesposobnost korisnika da točno odrede i razdvoje činjenice od izmišljenih informacija u „moru“ informacija, te ujedno manjak kritičkih i analitičkih vještina.⁵² Međutim problemi su dublji i složeniji od toga i uključuju psihološke i bihevioralne čimbenike.⁵³

3.2. Kritike informacijske pismenosti kao odgovora na informacijski poremećaj

Barclay u svojem radu „The Fake News Phenomenon - An Opportunity for the Library Community to Make a Splash?“ iz 2017. godine postavlja pitanje je li problem s lažnim vijestima u današnjem vremenu neutemeljeno preuveličan na razinu masovne panike, te ujedno daje negativan odgovor. Današnja situacija s lažnim vijestima i informacijskim poremećajem razlikuje se od prethodnih vremena u povijesti prvenstveno po činjenici što u današnjem „digitalnom dobu“ postoji toliko puno informacija da je običnom čovjeku to

⁴⁹ Usp. Cooper, A. Nav. dj., str. 22.

⁵⁰ Usp. Isto.

⁵¹ Usp. Lor, P. Wiles, B. Britz, J. Nav. dj., str. 5.

⁵² Usp. De Paor, S., & Heravi, B. Nav. dj., str. 7.

⁵³ Usp. Isto. Str. 7.

jednostavno izvan svake razine razumijevanja.⁵⁴ Drugi razlog zašto se današnji informacijski poremećaj razlikuje od prošlih vremena u povijesti je i to što su digitalne tehnologije danas iznimno jednostavne za korištenje te je moguć prijenos bilo kakve vrste poruke velikom broju ljudi u vrlo kratkom vremenu. Treći razlog odnosi se na lakoću pomoću koje današnje digitalne informacije mogu biti kopirane te prosljeđene drugima (često izvan konteksta i bez ključnih metapodatkovnih informacija poput stvaratelja te informacije i datuma stvaranja). Četvrti se razlog odnosi na opetovanu lakoću pomoću koje se iste digitalne informacije mogu izmijeniti (izmjenjivanje teksta, slika i videa) na način da se zavara javnost i prenose krive informacije.⁵⁵

Postavlja se pitanje koji bi način edukacije korisnika omogućio da se učinkovito suoče sa svim navedenim problemima.

U istraživanju koje su proveli Jones-Jang i suradnici 2019. godine usporedili su značaj različitih tipova pismenosti (informacijsku pismenosti, medijsku pismenosti, pismenost o vijestima te digitalnu pismenosti) u otkrivanju lažnih vijesti. Istraživanje je provedeno na način da su ispitanici dobili deset različitih primjera vijesti od kojih je šest bilo lažno, a četiri su bile istinite te se od ispitanika zahtijevalo da odrede koje su vijesti istinite, a koje su lažne. Rezultati su pokazali da je informacijska pismenost bila najučinkovitija metoda pomoću koje su ispitanici prepoznavali lažne vijesti.⁵⁶ Međutim, iako su rezultati ove studije pokazali kako su vještine informacijske pismenosti važne u suočavanju s informacijskim poremećajem jer educiraju korisnike na koji način da traže i pronalaze točne i relevantne informacije online, informacijska je pismenost kao odgovor na informacijski poremećaj postala predmetom kritika. U knjižničarskoj literaturi pojavila se struja autora koji ukazuju na složenost informacijskog poremećaja s društvenog, tehnološkog i psihološkog aspekta te na to da informacijska pismenost ne daje odgovore na sve navedene probleme.

Najčešće se ističe kako se edukacija o informacijskoj pismenosti ne provodi na način kako bi trebala, s obzirom na manjak novčanih sredstava potrebnih za ostvarivanje takvih edukacija, manjak vremena u svakodnevnom radu knjižničara, manjak prostora, nezainteresiranost osoblja i slično. Navedene prepreke i prevelika opterećenost drugim stručnim poslovima onemogućuju knjižničarima da „osvježe“ svoje vještine i kompetencije

⁵⁴ Usp. Barclay, D. A. The Fake News Phenomenon - An Opportunity for the Library Community to Make a Splash? // *Against the Grain* 29, 3(2017), str. 14. URL: <https://docs.lib.purdue.edu/atg/vol29/iss3/40/> (2021-09-14)

⁵⁵ Usp. Isto. Str. 14. i 16.

⁵⁶ Usp. Jones-Jang, S. M. Mortensen, T. Liu, J. Does Media Literacy Help Identification of Fake News? Information Literacy Helps, but Other Literacies Don't. // *American Behavioral Scientist* (2019). URL: https://www.researchgate.net/publication/335352499_Does_Media_Literacy_Help_Identification_of_Fake_News_Information_Literacy_Helps_but_Other_Literacies_Don%27t (2021-10-16)

potrebne za edukaciju korisnika. M. Sullivan, već spomenuti mladi znanstvenik i knjižničar zaposlen u knjižnici Sveučilišta Harvard jedno je od ključnih imena u struji kritika postojećih načina odgovaranja na informacijski poremećaj. U svom radu iz 2019. godine naslovljenom „Why librarians can’t fight fake news“ ističe različite probleme u kontekstu informacijskog poremećaja na koje informacijska pismenost nema odgovor. Sullivan primarno ukazuje na psihološki aspekt informacijskog poremećaja koji nije obuhvaćen unutar informacijske pismenosti, dakle to nije samo postojanje pogrešnih informacija kao takvih, već činjenica što zapravo pogrešne informacije čine našem umu i razmišljanju. Smatra kako osiguravanje pristupa „kvalitetnim informacijama“ te educiranje o „informacijskoj pismenosti“ nije dovoljno te kritizira programe informacijske pismenosti kao prejednostavne i neadekvatne s obzirom na prilično sofisticirane tehnike kojima se koriste oni koje šire dezinformacije i lažne vijesti.⁵⁷ Primjer toga je činjenica kako se vrlo lako može manipulirati s vizualnim i audio značajkama pri čemu se glas osobe može kopirati, a izvori lažnih vijesti također kopiraju i preslikavaju vjerodostojne izvore pa je gotovo nemoguće razlučiti koji je od ta dva izvora zapravo istinit.⁵⁸ Sullivan navodi kako knjižnice imaju prilično tradicionalne programe koji nisu dovoljno efikasni u borbi protiv dezinformacija; knjižnice problem uokviruju samo na informacijsku pismenost kao takvu te potrebu podučavanja vještina samo te pismenosti.⁵⁹

Lor, Wiles i Britz u svojem radu „Re-thinking Information Ethics: Truth, Conspiracy Theories, and Librarians in the COVID-19 Era“ ističu kako, iako se mnogo knjižničara zalaže za podučavanje informacijske pismenosti kao alata pomoću kojeg se korisnici mogu suočiti s dezinfodemijom i tzv. *buschmannews* ili lažnim vijestima, evidentno je kako neki traže efikasnije i inovativnije metode pomoću kojih bi podučavali studente, a prilikom čega bi se fokusirali na društvene mreže i njihove specifičnosti, utjecaj na širenje dezinformacija i vještine kritičkog mišljenja.⁶⁰

O istoj se temi izjašnjava i Fister (2017) koji navodi kako je u borbi protiv informacijskog poremećaja ključno da se kompetencije i vještine informacijske i medijske kritičke pismenosti uče na fakultetima kako bi se studentima pružio najbolji uvid u takvu temu, a uči ih se ujedno i kako etički prikupljati dokaze te organizirati kompleksne argumente koji će studentima omogućiti da pronađu, evaluiraju te koriste informacije, ali ujedno i da

⁵⁷ Usp. Sullivan, M. C. Why librarians can’t fight fake news. Nav. dj.

⁵⁸ Usp. Isto.

⁵⁹ Usp. Isto.

⁶⁰ Usp. Johnson i Ewbank (2018). Mooney, Oehrli i Desai (2018). Neely-Sardon i Tignor (2018). Ponzani (2018). Rush (2018). Citirano prema: Lor, P. Wiles, B. Britz, J. Re-thinking Information Ethics: Truth, Conspiracy Theories, and Librarians in the COVID-19 Era. Nav. dj., str. 6.

moгу transformirati razumijevanje svojeg mjesta u svijetu znanja.⁶¹ Stoga se kritike informacijske pismenosti odnose na složenost cjelokupnog provođenja edukacija korisnika, zastarjelost programa koji nisu dovoljno efikasni, potrebu za kvalitetnim metodama educiranja studenata te ujedno i psihološkog aspekta koji je ključan u razumijevanju informacijskog poremećaja.

4. Stavovi knjižničara o njihovoj ulozi u informacijskom poremećaju

Eksplzijom informacija u otvorenom pristupu te nastupom ere post-istine, knjižničarima se nametnula promjena tradicionalne uloge *gatekeepera* u ulogu edukatora:

„[...] knjižničari su uvijek bili smatrani tradicionalnim „čuvarima informacija“ i stručnjacima koji provjeravaju činjeničnost informacija u svijetu te pružaju provjerene, vjerodostojne, nepristrane i verificirane informacije javnosti. Oni prema tradiciji cijene jednak pristup informacijama te su prepoznali važnost samostalnog i kritičkog mišljenja u stvaranju funkcionalnog demokratskog društva. Međutim, s obzirom na brzinu i količinu informacija koje se proizvode i distribuiraju online te napuštanje vrednovanja istine i činjenica unutar društva, njihova je uloga postala izazov. Budući da knjižničari više ne mogu pratiti veliku količinu dezinformacija koje cirkuliraju na dnevnoj bazi, njihova uloga informatora mijenja se u ulogu edukatora. [...]“⁶²

Recentno istraživanje Younga i grupe autora iz 2020. godine o ulozi narodnih knjižnica u eri post-istine obuhvatilo je, između ostaloga, i analizu stavova knjižničara o njihovoj ulozi i kompetencijama u odgovaranju na izazove koji prate informacijski poremećaj. Navedeno istraživanje ukazuje na probleme koji se odnose na kompetencije knjižničara te mogućnost efikasnog provođenja edukacija o informacijskom poremećaju u narodnim knjižnicama.

Istraživanje je pokazalo da knjižničari prepoznaju složenost problema te osjećaju poziv da na njega odgovore, ali u isto vrijeme ne osjećaju da mogu efikasno intervenirati. Istraživanje je otkrilo kako su zapreke s kojima se knjižničari susreću prilikom implementacije programa kojima bi odgovorili na izazove informacijskog poremećaja daleko

⁶¹ Usp. Fister, B. Practicing Freedom for the Post-Truth Era. Paper presented at the Marjorie Whetstone Ashton Annual Lecture, University of New Mexico Libraries, 2017, str. 13. URL: <https://hcommons.org/deposits/item/hc:11559/> (2021-08-22)

⁶² Usp. De Paor, S., & Heravi, B. Nav. dj., str. 1.

složenije nego što to M. Sullivan opisuje u svojim radovima.⁶³ Problem nisu samo tradicionalni pristupi podučavanju informacijske i medijske pismenosti, već su identificirani i drugi kompleksni problemi koji otežavaju oblikovanje i implementaciju efektivnog organiziranja takvih programa. Analiza je pokazala kako postoje tri široka područja u kojima je potrebno više istraživanja kako bi se stekao uvid u to kako oblikovati i provoditi programe usmjerene na dezinformacije u narodnim knjižnicama:

- najučinkovitiji formati za djelovanje u području dezinformacija
- istraživanje alata i stručnih edukacija koji mogu omogućiti knjižničarima da se osjećaju kompetentnijima u borbi protiv dezinformacija
- istraživanje o tome kako prevladati političke i ekonomske zapreke vezane za organiziranje programa usmjerenih na dezinformacije.⁶⁴

Najučinkovitiji formati odnose se na različite tipove i strukture javnih događanja unutar knjižnične ustanove u kojima sudionici raspravljaju o različitim temama koje su važne za zajednicu, a to su najčešće panel diskusije, prezentacije od strane stručnjaka te neformalni razgovori s članovima zajednice u kojima se članovi zajednice mogu na lagan i jednostavan način informirati o nekoj tematici. Knjižničari, ispitanici u ovome istraživanju, smatraju kako organiziranje takvih programa ne bi privuklo dovoljnu pozornost javnosti kojoj je program namjenjen zbog sveopćeg mišljenja kako takvi programi nisu važni i relevantni. Smatraju kako se programi medijske i informacijske pismenosti pružaju onim članovima zajednice koji već imaju razvijene takve vještine, a to su visoko obrazovani ljudi, akademski građani, studenti te svi oni koji su već dobrim dijelom naučili raspoznavati točne informacije od dezinformacija.⁶⁵ Prema mišljenju nekih ispitanika, najuspješniji format bio bi motiviranje zajednice na rasprave. Neki smatraju da se edukacije o dezinformacijama mogu implementirati kao dio bilo kojeg programa koji se nudi u knjižnici. No sudionici nisu bili sigurni koji je najoptimalniji način da se programi edukacije o informacijskoj pismenosti pruže korisnicima.⁶⁶ Sudionici su izrazili želju da nauče nešto više od stručnjaka o tome kako da detaljnije razrade takve složnije probleme. Knjižničari se žele baviti problemom informacijskog poremećaja, ali to mogu samo uz partnerstva sa znanstvenicima čiju pomoć trebaju u implementaciji i evaluaciji programa.⁶⁷

⁶³ Usp. Young, J. C., Boyd, B., Yefimova, K., Wedlake, S., Coward, C., & Hapel, R. The role of libraries in misinformation programming: A research agenda. // *Journal of Librarianship and Information Science* (2020), str. 5. URL: <https://journals.sagepub.com/doi/abs/10.1177/0961000620966650> (2021-08-21)

⁶⁴ Usp. Isto.

⁶⁵ Usp. Isto.

⁶⁶ Usp. Isto. Str. 5. i 6.

⁶⁷ Usp. Isto.

Osim toga, potrebna su i istraživanja vezana za treninge te alate kojima se knjižničari mogu koristiti kako bi imali više motivacije i kompetencija za edukaciju korisnika, no samo provođenje takvih programa često se pokazuje kao kompleksno područje iz razloga što se stalno pojavljuju nove teme koje su vrlo široke pa se knjižničari često nalaze u situacijama u kojima trebaju širiti znanje te razumijevanje o širokim interesima zajednice u kojoj se nalaze. Sami knjižničari smatraju kako nemaju dovoljno znanja kako bi se mogli aktivno baviti dezinformacijama u području edukacije korisnika, a neki smatraju kako nemaju dovoljno općeg znanja o dezinformacijama kako bi uopće mogli sudjelovati u ikakvim programima.⁶⁸ Smatraju kako je bilo kakav tip stručnog usavršavanja kako bi mogli educirati korisnike već dovoljan teret svakodnevnim obavezama koje imaju na poslu, te se slažu kako su znanstvenici upravo ti koji im mogu pružiti edukaciju i potrebne alate pomoću kojih bi se mogli educirati i prenositi znanje korisnicima.⁶⁹

Ključno je i saznanje o širem političkom i ekonomskom kontekstu koji utječe na intervencije koje knjižnice mogu provoditi. Većina narodnih knjižnica ovisna je o godišnjem proračunu iz lokalnih izvora te je važno uzeti u obzir podržava li zajednica njihove usluge i programe. Isto tako, potrebno je provesti istraživanje o tome na koji način knjižnice mogu implementirati edukaciju u već postojeći proračun. Ističe se kako trenutni proračun nije dovoljan kako bi knjižnice mogle razviti efektivne programe informacijske pismenosti, s obzirom na manjak stručnosti, vremena, prostora i tehnologije.⁷⁰

⁶⁸ Usp. Isto. Str. 7.

⁶⁹ Usp. Isto. Str. 8.

⁷⁰ Usp. Isto. Str. 9.

5. Metodologija istraživanja

5.1. Cilj istraživanja i istraživačka pitanja

Cilj je ovoga istraživanja utvrditi stavove knjižničara zaposlenih u narodnim knjižnicama o ulozi narodnih knjižnica u suočavanju s dezinfodemijom koja prati pandemiju bolesti COVID-19. Dezinfodemiju karakterizira obilje dezinformacija u javnom prostoru koje doprinose jačanju tzv. informacijskog poremećaja u kojemu je građanima teško razlikovati vjerodostojnu od obmanjujuće ili netočne informacije. Pitanje koje se nameće jest koja je uloga narodnih knjižnica u opisanoj situaciji.

Istraživanje se vodilo sljedećim istraživačkim pitanjima:

1. U kojoj su mjeri knjižničari u narodnim knjižnicama zainteresirani za informacijski poremećaj?
2. Kako knjižničari u narodnim knjižnicama procjenjuju svoju educiranost o informacijskom poremećaju?
3. Kakvi su stavovi knjižničara zaposlenih u narodnim knjižnicama o ulozi narodnih knjižnica u suočavanju s dezinfodemijom?
4. Kakvi su stavovi knjižničara zaposlenih u narodnim knjižnicama o ulozi narodnih knjižnica u suočavanju s dezinfodemijom u kontekstu pandemije bolesti COVID-19?

5.2. Metoda i uzorak

U istraživanju je kao metoda istraživanja korišten anketni upitnik. Anketa je distribuirana online preko grupe Knjižničari na društvenoj mreži Facebook, putem elektroničke pošte svim narodnim knjižnicama u Republici Hrvatskoj te putem osobnih kontakata u narodnim knjižnicama u Republici Hrvatskoj. Anketa je objavljena 23. lipnja 2021. godine, a zatvorena je 19. srpnja 2021. godine.

Uzorak ispitanika sastojao se od ukupno 171 ispitanika od kojih 28 ispitanika nije ispunilo upitnik do kraja. Prema tome ukupno 143 ispitanika je odgovorilo na anketu, a od toga su 124 pripadnice ženskog spola (86,7%) te 19 pripadnika muškog spola (13,3%) tj. knjižničarki i knjižničara u narodnim knjižnicama koji su se odazvali istraživanju.

U nastavku se nalazi Tablica 1. u kojoj su navedeni podaci o dobi ispitanika.

Tablica 1. Dob ispitanika

Dob	Frekvencija	Postotak
20 – 30	15	8.8
30 – 40	56	32.7
40 – 50	49	28.7
50 – 60	37	21.6
60 - 70	13	7.6
80 ili više	1	6
Ukupno	171	100

Tablica 1. prikazuje kako je najveći broj ispitanika bio u dobi od 30 do 40 godina, dok je najmanje ispitanika bilo starije životne dobi (60 godina i nadalje).

S obzirom na najvišu završenu razinu obrazovanja, većina je ispitanika završila diplomski studij, tj. ima visoku stručnu spremu, dok je najmanje ispitanika završilo poslijediplomski doktorski studij. Podaci o razini obrazovanja ispitanika prikazani su u sljedećoj tablici.

Tablica 2. Razina obrazovanja ispitanika

Razina obrazovanja	Frekvencija	Postotak
Srednja škola	18	10.5
Preddiplomski studij / Viša stručna sprema	12	7.0
Diplomski studij / Visoka stručna sprema	123	71.9
Poslijediplomski magistarski ili specijalistički studij	15	8.8
Poslijediplomski doktorski studij	3	1.8
Ukupno	171	100

Tablica 3. donosi podatke o godinama radnog staža u knjižničnom sektoru.

Tablica 3. Godine radnog staža po kategorijama

Godine	Frekvencija	Postotak
0 – 10	69	40.35
10 - 20	55	32.17
20 - 30	33	19.3
30 - 38	14	8.18
Ukupno	171	100

Tablica 3. prikazuje kako najviše ispitanika u knjižnici radi od 0 do 10 godina, dok najmanje ispitanika radi 30 godina pa nadalje.

Podaci prikazani u sljedećoj tablici odnose se na kategoriju knjižničnog osoblja kojoj ispitanici pripadaju.

Tablica 4. Kategorija stručnog osoblja ispitanika

Kategorija stručnog osoblja	Frekvencija	Postotak
Pomoćni knjižničar	22	12.9
Knjižničar	16	9.4
Diplomirani knjižničar	103	60.2
Viši knjižničar	23	13.5
Knjižničarski savjetnik	7	4.1
Ukupno	171	100

Tablica 4. pokazuje kako je među ispitanicima najviše diplomiranih knjižničara, a nešto manje ispitanika su pomoćni knjižničari, dok je među ispitanicima najmanje onih koji obnašaju poziciju knjižničarskih savjetnika.

S obzirom da se anketa odnosila na sve narodne knjižnice u Republici Hrvatskoj, jedno od pitanja bilo je i broj stanovnika u mjestu u kojem se narodna knjižnica nalazi, a podaci se nalaze u sljedećoj tablici.

Tablica 5. Prikaz broja stanovnika u mjestu u kojemu se nalazi narodna knjižnica u kojoj su ispitanici zaposleni.

Broj stanovnika	Frekvencija	Postotak
Preko 100 000	38	22.2
10 000 – 100 000	72	42.1
1000 – 10 000	57	33.3
Manje od 1000	4	2.3
Ukupno	171	100

Na primjeru Tablice 5. u kojoj su prikazani podaci može se zaključiti kako je najviše ispitanika iz mjesta u kojima ima od 10 000 do 100 000 stanovnika, dakle odnosi se na velike i veće gradove, dok su samo 4 ispitanika odgovorila je kako se njihova narodna knjižnica nalazi u manjem mjestu u kojemu ima manje od 1000 stanovnika.

5.3. Instrument istraživanja

U istraživanju je korišten online anketni upitnik koji je sadržavao 29 pitanja. Pitanja su strukturirana u pet skupina:

1. opća pitanja
2. pitanja o zainteresiranosti za informacijski poremećaj te iskustva s edukacijom o informacijskom poremećaju općenito
3. pitanja o stavovima i ulozi narodnih knjižnica u suočavanju s dezinfodemijom
4. pitanja o sudjelovanju narodnih knjižnice u suočavanju s dezinfodemijom u kontekstu pandemije bolesti COVID-19
5. pitanja o stavovima o ulozi narodnih knjižnica u suočavanju s dezinfodemijom u kontekstu bolesti COVID-19.

U anketnom su upitniku korištena pitanja s višestrukim izborom odgovora, slaganje ili neslaganje s odgovorima (skala od potpunog neslaganja s pitanjem do potpunog slaganja), te pitanja otvorenog tipa.

Prvi dio ankete s općim pitanjima sadržavao je pitanja o spolu, dobi ispitanika, razini obrazovanja i završenom studiju, godinama radnog staža, kategorijama knjižničnog osoblja

kojoj ispitanici pripadaju te broju stanovnika u mjestu u kojem se narodna knjižnica u kojoj su zaposleni nalazi.

Drugi dio ankete s pitanjima o zainteresiranost za informacijski poremećaj i iskustva s edukacijom o informacijskom poremećaju općenito sadržavao je pitanja o interesu za problematiku lažnih vijesti i informacijskog poremećaja, o edukaciji za procjenu vjerodostojnosti informacija, o procjeni stečenih vještina i pripremljenosti za organiziranje edukacija te o razini zainteresiranosti za dodatne edukacije o informacijskom poremećaju.

Sljedeći dio ankete s pitanjima o stavovima o ulozi narodnih knjižnica u suočavanju s dezinfodemijom općenito sadržavao je pitanja o ulozi narodnih knjižnica u suočavanju s informacijskim poremećajem te iskustva ispitanika o preprekama s kojima se narodne knjižnice susreću u suočavanju s informacijskim poremećajem, te odabir suradnika u osmišljavanju i provođenju programa edukacije knjižničnih korisnika.

Idućim dijelom ankete s pitanjima o sudjelovanju narodnih knjižnica u suočavanju s dezinfodemijom u kontekstu pandemije bolesti COVID-19 ispitanike se ispitalo o dostupnosti informativnih materijala o COVID-19 te materijala o lažnim vijestima u prostorima knjižnice, otvorenosti knjižnice da upućuje korisnike knjižnice kako bi kritički promišljali o informacijama u kontekstu pandemije bolesti COVID-19 te na koje načine su to činili, ako jesu i je li njihova knjižnica bila uključena u javnozdravstvenu kampanju „Misli na druge, cijepi se“ te ako je, na koji način.

Zadnji dio ankete odnosio se na pitanja o stavovima o ulozi narodnih knjižnica u suočavanju s dezinfodemijom u kontekstu bolesti COVID-19 te se ispitanike pitalo trebaju li narodne knjižnice pozivati korisnike na kritičko promišljanje o informacijama u pandemiji bolesti COVID-19 te trebaju li narodne knjižnice sudjelovati u javnozdravstvenoj kampanji „Misli na druge, cijepi se.“ U „Prilozima“ se nalazi anketni upitnik.

6. Rezultati istraživanja

Kako bismo ostvarili cilj istraživanja, u istraživanju su postavljena četiri istraživačka pitanja, kako je i navedeno ranije. Prvo istraživačko pitanje glasilo je „**U kojoj su mjeri knjižničari u narodnim knjižnicama zainteresirani za informacijski poremećaj?**“

Na navedeno istraživačko pitanje odgovor je dobiven postavljanjem sljedećeg pitanja iz upitnika „U kojoj Vas mjeri zanima problematika lažnih vijesti, dezinformacija, misinformacija i sličnih fenomena koje zajednički nazivamo informacijskim poremećajem?“, a ispitanici su uglavnom bili zainteresirani za takvu tematiku, o čemu govore i sljedeći podaci.

Tablica 6. Zainteresiranost ispitanika o tematici lažnih vijesti i dezinformacija

Razina zainteresiranosti	Frekvencija	Postotak
Uopće ne	5	2.9
Uglavnom ne	12	7.1
Ni da ni ne	23	13.5
Uglavnom da	106	62.4
U potpunosti	24	14.1
Ukupno	171	100

Podaci pokazuju kako su ispitanici uglavnom i u potpunosti zainteresirani za problematiku lažnih vijesti, njih kumulativno 76.5% dok je uvelike manji broj ispitanika odgovorio kako nisu sigurni u to jesu li ili nisu zainteresirani (13.5%). Najmanji broj ispitanika (kumulativno 10%) odgovorio je kako uglavnom ili uopće nisu zainteresirani za takvu tematiku.

Kako bi se saznalo u kojoj je mjeri problematika informacijskog poremećaja prisutna u stručnoj, neformalnoj komunikaciji s kolegama u struci, postavljeno je pitanje „Koliko često s kolegama u struci razgovarate o lažnim vijestima, dezinformacijama, misinformacijama i sličnim fenomenima koje zajednički nazivamo informacijskim poremećajem?“ Ispitanici su mogli odabrati samo jedan od ponuđenih odgovora, a podaci su prikazani u sljedećoj tablici.

Tablica 7. Učestalost razgovora ispitanika s kolegama u struci o problematici informacijskog poremećaja

Učestalost razgovora	Frekvencija	Postotak
Svaki dan	9	5.3
Nekoliko puta tjedno	35	20.5
Jednom tjedno	37	21.6
Jednom u nekoliko tjedana	38	22.2
Jednom mjesečno ili rjeđe	47	27.5
Nikada	5	2.9
Ukupno	171	100

Podaci iz Tablice 7. očekivano prikazuju kako najmanji broj ispitanika nikada (2.9%) ili svaki dan (5.3%) razgovara o navedenoj problematici sa svojim kolegama u struci. Najveći broj ispitanika (27.5%) jednom mjesečno ili rjeđe razgovara s kolegama o navedenoj problematici. No značajan broj od 42.1% ispitanika kumulativno vodi razgovore o problematici informacijskog poremećaja jednom ili više puta tjedno, što isto tako pokazuje interes za navedenu problematiku.

Na pitanje „Razgovarate li s korisnicima o lažnim vijestima, dezinformacijama, misinformacijama i sličnim fenomenima koje zajednički nazivamo informacijskim poremećajem?“ ispitanici su dali odgovore koji su prikazani u sljedećoj tablici.

Tablica 8. Prikaz učestalosti razgovora knjižničara s korisnicima o problematici informacijskog poremećaja

Učestalost razgovora	Frekvencija	Postotak
Da, često	20	11.8
Da, ponekad	114	67.1
Ne, nikada	16	9.4
Ne radim s korisnicima	20	11.8
Ukupno	170	100

Najveći broj ispitanika (67.1%) odgovorio je kako ponekad razgovaraju s korisnicima o toj tematici, dok uvelike manji broj ispitanika nikada (9.4%) ili često (11.8%) razgovara o toj tematici s korisnicima knjižnice.

Zainteresiranost knjižničara za problematiku informacijskog poremećaja vidljiva je i iz pitanja „Označite aktivnosti u kojima ste sudjelovali, a koje su vezane za informacijski poremećaj u bilo kojem kontekstu.“ u kojemu su ispitanici zamoljeni da odgovore u kojim su aktivnostima koje su vezane za informacijski poremećaj sudjelovali. Ispitanici su mogli odabrati aktivnosti poput predavanja, radionica i okruglih stolova, webinarara, čitanja stručnih ili znanstvenih radova ili knjiga, provođenje istraživanja na temu lažnih vijesti i dezinformacija, te pisanje stručnih radova na temu lažnih vijesti, dezinformacija i sličnih fenomena, a osim toga mogli su upisati neke druge aktivnosti.

Tablica 9. prikazuje rezultate.

Tablica 9. Aktivnosti vezane uz informacijski poremećaj u kojima su ispitanici sudjelovali

Aktivnosti	Frekvencija	Postotak
Čitanje stručnih ili znanstvenih radova ili knjiga	99	57.9
Predavanja/radionice/okrugli stolovi	45	26.3
Webinari	33	19.3
Provođenje istraživanja	10	5.8
Pisanje stručnih radova	9	5.3

Prema Tablici 9. vidljivo je kako je najviše ispitanika (57.9%) čitalo neku vrstu stručnih ili znanstvenih radova ili knjiga o tematici informacijskog poremećaja, što je i očekivan rezultat s obzirom na činjenicu kako se tijekom formalnog obrazovanja i rada u knjižnici knjižničari susreću s velikom količinom stručne literature te je to ujedno i najlakši način kako doći do informacija o bilo kojoj tematici. Manji broj ispitanika je odgovorio kako su sudjelovali na predavanjima, radionicama, okruglim stolovima te webinarima (kumulativno 45.6%) dok je najmanje ispitanika odgovorilo kako su provodili neku vrstu istraživanja ili pisali stručne radove o toj temi (kumulativno 11.1%). Osim toga, ispitanici su imali

moгуćnost da upišu neku aktivnost koja nije navedena na popisu ponuđenih aktivnosti, te je po jedan ispitanik odgovorio kako su čitali tekstove i vijesti, saznavali informacije putem medija te razgovora, sudjelovali u projektu „Pitajte knjižničare“ te putem tečaja opismenjavanja korisnika, a njih 11 je odgovorilo kako nikada nisu sudjelovali ni u jednoj aktivnosti vezanoj za informacijski poremećaj.

Kako bismo dobili uvid u zainteresiranost za informacijski poremećaj, ali i spremnost za dodatno učenje o toj problematici, u anketnom upitniku je postavljeno pitanje „Biste li sudjelovali na dodatnoj edukaciji o informacijskom poremećaju u svrhu edukacije korisnika kada biste imali priliku?“ 150 ispitanika ili 87,7% izjavilo je kako bi sudjelovali na dodatnoj edukaciji, dok je 21 ispitanik ili 12,3% odgovorilo kako to ne bi učinili.

Ispitanici koji su odgovorili kako ne bi sudjelovali na edukaciji pozvani su označiti i razloge zašto ne bi sudjelovali na dodatnoj edukaciji o informacijskom poremećaju, a frekvencije i udio njihovih odgovora navedeni su u sljedećoj tablici.

Tablica 10. Razlozi ispitanika o tome zašto ne bi sudjelovali na dodatnoj edukaciji u svrhu edukacije korisnika

Razlozi	Frekvencija	Postotak
Pored svih drugih stručnih poslova koje obavljam, nemam dovoljno vremena da bih se bavio/bavila programima edukacije korisnika o informacijskom poremećaju	10	47.6
Ne smatram da je ta tema toliko bitna za moj posao	6	28.6
Smatram da već dovoljno znam da bih mogao/mogla provoditi edukacije korisnika o informacijskom poremećaju	3	14.3
Ne interesira me ta tema	3	14.3

U Tablici 10. najveći broj ispitanika (47.6%) naveo je kako ne bi sudjelovali na dodatnoj edukaciji iz razloga što nemaju dovoljno vremena kako bi se bavili takvim programima te nešto manje ispitanika (28.6%) smatra kako ta tema nije toliko bitna za njihov posao, dok je najmanje ispitanika izjavilo kako ih ta tema ne interesira (14.3%) te smatraju kako već dovoljno znaju kako bi mogli provoditi edukacije korisnika o informacijskom poremećaju (14.3%). Ovakvi su odgovori i očekivani s obzirom na svakodnevne zahtjeve posla i struke u knjižnicama u kojima knjižničari jednostavno nemaju dovoljno vremena i prostora da se uz svoj posao bave i edukacijom korisnika.

Sljedeće je istraživačko pitanje glasilo: „**Kako knjižničari u narodnim knjižnicama procjenjuju svoju educiranost o informacijskom poremećaju?**“

Kako bismo dobili uvid u iskustva s edukacijom o informacijskom poremećaju, u anketnom je upitniku postavljeno pitanje „U kojoj ste se mjeri tijekom svoga studija kroz obvezne ili izborne kolegije upoznali s problematikom procjene vjerodostojnosti informacija?“, a podaci su prikazani Tablicom 11.

Tablica 11. Prikaz učestalosti pojavljivanja problematike procjene vjerodostojnosti informacija u obveznim ili izbornim kolegijima za vrijeme studija

Učestalost pojavljivanja problematike procjene vjerodostojnosti informacija u obveznim ili izbornim kolegijima	Frekvencija	Postotak
Uopće ne	23	13.9
Površno	63	38.2
Osrednje	61	37.0
Opširno	18	10.9
Ukupno	165	100

S obzirom na rezultate vidljivo je kako je najviše ispitanika (38.2%) izjavilo kako su se samo površno upoznali s ovom problematikom za vrijeme studija, nešto manje ispitanika

(37%) izjavilo je kako su se osrednje upoznali s tom tematikom, njih 13.9% se uopće nije upoznalo s tom tematikom, a njih 10.9% se dosta opširno upoznalo s tom tematikom.

Ispitanici su upitani o tome kojom ocjenom bi ocijenili vlastita stečena znanja te pripremljenost za organiziranje i osmišljavanje programa edukacije korisnika o lažnim vijestima. Odgovori ispitanika prikazani su Tablicom 12.

Tablica 12. Prikaz stečenih znanja i pripremljenosti ispitanika za organiziranje radionica te programa edukacije o dezinformacijama

Ocjena	Frekvencija	Postotak
Nedovoljan	41	24.0
Dovoljan	38	22.2
Dobar	59	34.5
Vrlo dobar	27	15.8
Izvrstan	6	3.5
Ukupno	171	100

Tablica 12. prikazuje kako je najviše ispitanika (34.5%) ocijenilo svoja stečena znanja i pripremljenost za organiziranje navedenih aktivnosti ocjenom „dobar“. Imajući u vidu kako se radi o samoprocjeni, ovaj rezultat pokazuje kako su knjižničari do neke mjere spremni te imaju određene kompetencije koje bi po njima bile dovoljne za organiziranje navedenih aktivnosti. S druge strane nešto manje ispitanika (24%) odgovorilo je kako bi vlastita stečena znanja i pripremljenost za organiziranje radionica te programa edukacije o dezinformacijama ocijenili ocjenom „nedovoljan“ što ne mora biti alarmantan podatak ako uzmemo u obzir da je 23.5% ispitanika kumulativno izjavilo kako uglavnom ili uopće nisu zainteresirani za problematiku informacijskog poremećaja ili su indiferentni (ni da ni ne). Shodno rezultatima u prethodnom pitanju, očekivano je kako je najmanje ispitanika svoju pripremljenost ocijenilo ocjenom „izvrstan“ (3.5%) te se time pokazuje kako, unatoč nedovoljnoj pripremljenosti struke, i dalje postoje pojedinci koji imaju dovoljno znanja i prakse za provođenje takvih aktivnosti, što je uvelike pohvalna i pozitivna vijest.

Sljedeće je istraživačko pitanje glasilo: „**Kakvi su stavovi knjižničara zaposlenih u narodnim knjižnicama o ulozi narodnih knjižnica u suočavanju s dezinfodemijom?**“

Kako bi dobili odgovor na ovo istraživačko pitanje, u anketi su postavljene izjave sa skalom slaganja od 1 do 5. Prva izjava glasila je „Narodne knjižnice trebaju aktivno sudjelovati u borbi protiv informacijskog poremećaja (npr. organiziranjem predavanja o informacijskom poremećaju, edukacijom korisnika, izlaganjem edukativnih materijala o informacijskom poremećaju itd.)“ te su ispitanici trebali označiti u kojoj se mjeri slažu s navedenom izjavom. Odgovori su prikazani Tablicom 13.

Tablica 13. Stavovi ispitanika o tome trebaju li narodne knjižnice sudjelovati u borbi protiv informacijskog poremećaja

Razina slaganja ili neslaganja	Frekvencija	Postotak
Uopće se ne slažem	2	1.2
Uglavnom se ne slažem	3	1.8
Djelomično se slažem	21	12.4
Uglavnom se slažem	61	35.9
U potpunosti se slažem	83	48.8
Ukupno	170	100

Najučestaliji odgovor je kako se ispitanici u potpunosti slažu (48.8%) da narodne knjižnice trebaju sudjelovati u borbi protiv informacijskog poremećaja. Svega 3% kumulativno je odgovorilo da se uopće ili uglavnom ne slažu.

Sljedeća je tvrdnja glasila „Narodne knjižnice mogu doprinijeti u borbi protiv informacijskog poremećaja.“, a rezultati su prikazani Tablicom 14.

Tablica 14. Stavovi ispitanika o tome mogu li narodne knjižnice doprinijeti u borbi protiv informacijskog poremećaja

Razina slaganja ili neslaganja	Frekvencija	Postotak
Uopće se ne slažem	1	0.6
Uglavnom se ne slažem	1	0.6
Djelomično se slažem	24	14.1
Uglavnom se slažem	59	34.7
U potpunosti se slažem	85	50.0

Ukupno	170	100
--------	-----	-----

Najveći broj ispitanika odgovorio je kako se u potpunosti slažu s tvrdnjom da narodne knjižnice mogu doprinijeti u borbi protiv informacijskog poremećaja, njih 50%, dok je kumulativno njih 1.2% odgovorilo kako se uopće i uglavnom ne slažu.

Iduća tvrdnja se odnosila na to da li „Narodne knjižnice trebaju ostati neutralne u pitanjima oko kojih postoji tendencija stvaranja i širenja dezinformacija kako ne bi izgubile povjerenje dijela svojih korisnika.“ Odgovori su prikazani Tablicom 15.

Tablica 15. Stavovi ispitanika o neutralnosti knjižnica o pitanjima oko kojih postoji tendencija širenja dezinformacija

Razina slaganja ili neslaganja	Frekvencija	Postotak
Uopće se ne slažem	43	25.6
Uglavnom se ne slažem	41	24.4
Djelomično se slažem	41	24.4
Uglavnom se slažem	21	12.5
U potpunosti se slažem	22	13.1
Ukupno	168	100

Odgovori pokazuju kako najviše ispitanika naginje negativnom stavu, odnosno da se ne slažu s tvrdnjom da narodne knjižnice trebaju ostati neutralne u pitanjima oko kojih postoji tendencija stvaranja i širenja dezinformacija. Kumulativno je 50% ispitanika izjavilo da se uopće ili uglavnom ne slažu s tom tvrdnjom, dok je gotovo upola manje ispitanika (25,6%) izjavilo da se u potpunosti ili uglavnom slažu.

Odgovori ispitanika na pitanje „Narodne se knjižnice trebaju otvoreno zauzimati za promoviranje ideja oko kojih postoji konsenzus znanstvene zajednice, npr. dobrobiti cijepljenja protiv zaraznih bolesti.“ prikazani su sljedećom tablicom.

Tablica 16. Stavovi ispitanika o tome trebaju li se knjižnice otvoreno zauzimati za ideje oko kojih postoji konsenzus znanstvene zajednice

Razina slaganja ili neslaganja	Frekvencija	Postotak
Uopće se ne slažem	28	16.6
Uglavnom se ne slažem	12	7.1
Djelomično se slažem	57	33.7
Uglavnom se slažem	41	24.3
U potpunosti se slažem	31	18.3
Ukupno	169	100

Iako je najveći broj ispitanika naveo kako se djelomično slažu i to njih 33.7%, kumulativno je veći udio onih koji se u potpunosti ili uglavnom slažu (42.6%) od onih koji se uopće ili uglavnom ne slažu (23.7%).

Sljedeća je tvrdnja glasila „Korisnicima treba osigurati neometan pristup izvorima informacija neovisno o njihovoj ideološkoj podlozi ili istinitosti.“ Odgovori ispitanika prikazani su Tablicom 17.

Tablica 17. Stavovi ispitanika o tome kako korisnicima treba osigurati neometan pristup izvorima informacija

Razina slaganja ili neslaganja	Frekvencija	Postotak
Uopće se ne slažem	4	2.4
Uglavnom se ne slažem	6	3.5
Djelomično se slažem	14	8.2
Uglavnom se slažem	36	21.2
U potpunosti se slažem	110	64.7
Ukupno	170	100

Ispitanici su izjavili kako se njih 64.7% u potpunosti slaže s tvrdnjom, a kumulativno 5.9% kako se uopće ne slažu ili uglavnom ne slažu, dok je 29.4% izjavilo kako se djelomično slažu ili uglavnom se slažu s tvrdnjom.

Zadnja tvrdnja u ovom pitanju glasila je „Korisnike treba uputiti na izvore informacija koji su bazirani na provjerenim i znanstveno utemeljenim činjenicama.“ Odgovori ispitanika prikazani su Tablicom 18.

Tablica 18. Stavovi ispitanika o tome kako korisnike treba uputiti na izvore koji su bazirani na provjerenim činjenicama

Razina slaganja ili neslaganja	Frekvencija	Postotak
Uopće se ne slažem	2	1.2
Djelomično se slažem	8	4.8
Uglavnom se slažem	27	16.1
U potpunosti se slažem	131	78.0
Ukupno	168	100

Ispitanici su izjavili kako se njih 78% u potpunosti slaže s tvrdnjom, njih 1.2% se ne slažu s tvrdnjom, a kumulativno ih se 20.9% djelomično ili uglavnom slaže s tvrdnjom.

Kako bi saznali stavove ispitanika o tome koji su po njihovom viđenju problemi narodnih knjižnica u informacijskom poremećaju postavljeno je otvoreno pitanje „Molimo Vas, ukratko navedite što vidite kao ključne probleme i prepreke o uključivanju narodnih knjižnica u borbu protiv informacijskog poremećaja.“ 68 ispitanika nije odgovorilo na ovo pitanje, dok ih je ukupno odgovorilo 103, te su njihovi odgovori grupirani u kategorije. Odgovori su analizirani metodom sadržajne analize, a prikazani su Tablicom 19.

Tablica 19. Sadržajna analiza ključnih problema i prepreka o uključivanju narodnih knjižnica u borbu protiv informacijskog poremećaja

Stavovi ispitanika	Frekvencija	Postotak
Nedostatna educiranost knjižničara	25	30.12
Manjak vremena	10	12.17
Geografske, novčane i prostorne poteškoće narodnih	9	10.8

knjižnica koje ne privlače korisnike u dovoljnoj mjeri te sveukupni nedostatak brige za narodne knjižnice		
Osobni stavovi korisnika, nezainteresiranost korisnika	7	8.43
Postojanje velike količine dezinformacija tijekom trenutačne pandemije pri čemu knjižnice ne uspijevaju razaznati istinu od laži te na taj način ne mogu pomoći korisnicima u razvijanju kritičke medijske i informacijske pismenosti	5	6.02
Korisnicima se ne bi trebale nametati informacije jer knjižnica nije mjesto cenzure	5	6.02
Ne znam / ne vidim prepreke	4	4.81
Stavovi knjižničara i njihova nezainteresiranost	4	4.81
Teškoće uvođenja promjena i noviteta u knjižnicu	3	3.61
Nevidljivost knjižnica u medijskom prostoru	3	3.61
Nedostatak pravih informacija	2	2.40
Neutralnost knjižnica	2	2.40
Zadaća knjižnice je osigurati pristup svim informacijama svim korisnicima koji su sposobni sami procijeniti vjerodostojnost informacija	2	2.40

Korisnici posuđuju knjige koje su na tržištu bez obzira na njihovu vjerodostojnost	1	1.20
Kako ne bi izgubile povjerenje korisnika, knjižnice ne upućuju korisnike na to kako većina knjiga na policama sa stručnom građom nije stručna niti znanstveno utemeljena	1	1.20
Ukupno	83	100

Prema Tablici 19. vidljivo je kako su ispitanici najviše isticali nedovoljne kompetencije knjižničara te potrebu njihove edukacije, nedovoljnu stručnost te manjak vremena za provođenje ikakvih aktivnosti i programa te poteškoće s novčanim sredstvima te prostorom (kako unutar knjižnice tako i s obzirom na to u kojoj se sredini i gradu knjižnica nalazi).

Na pitanje „Koga vidite kao ključnog suradnika u osmišljavanju i provođenju programa edukacije knjižničnih korisnika o informacijskom poremećaju?“ ispitanici su morali označiti od 1. do 4. po važnosti navedenog suradnika. Kao prvi izbor najčešće su odabrali znanstvenike u području knjižnične i informacijske znanosti (79 ispitanika ili 49.7%), kao drugi izbor odabrali su novinare i stručnjake za medije (72 ispitanika ili 46.5%), kao treći izbor odabrali su stručnjake u području komunikacije (61 ispitanik ili 38.4%) te kao četvrti izbor odabrali su psihologe (46 ispitanika ili 29.3%). Kao druge potencijalne suradnike ispitanici su navodili civilne udruge (0.58%) ministarstvo obrazovanja (2.92%), politologe (4.67%), sociologe (1.75%), medicinsko osoblje (4.09%), informatičare (0.58%), knjižničare (4.67%) te marketinške stručnjake (0.58%).

Posljednje istraživačko pitanje je glasilo „**Kakvi su stavovi knjižničara zaposlenih u narodnim knjižnicama o ulozi narodnih knjižnica u suočavanju s dezinfodemijom u kontekstu pandemije bolesti COVID-19?**“

Kako bi dobili odgovor na to istraživačko pitanje, ispitanicima je postavljeno iduće pitanje „Imate li u prostoru knjižnice informativne materijale o bolesti COVID-19 (opis bolesti, mjere prevencije)?“, a odgovori ispitanika prikazani su Tablicom 20.

Tablica 20. Materijali o COVID-19 u knjižnicama

Imate li u prostoru knjižnice informativne materijale o COVIDu-19 (opis bolesti, mjere prevencije)?	Frekvencija	Postotak
Da	132	77.6
Ne	38	22.4
Ukupno	170	100

Iduće pitanje glasil je „Imate li u prostoru knjižnice izložene materijale o lažnim vijestima (postere, infografike i sl.)?“, a odgovori ispitanika prikazani su Tablicom 21.

Tablica 21. Materijali o lažnim vijestima u knjižnici

Imate li u prostoru knjižnice izložene materijale o lažnim vijestima (postere, infografike i sl.)?	Frekvencija	Postotak
Da	57	33.7
Ne	112	66.3
Ukupno	169	100

Navedene tablice pokazuju kako jedna četvrtina knjižnica nema izložene informativne materijale o COVID-19, dok čak dvije trećine nemaju izložene materijale o lažnim vijestima u prostoru knjižnice.

Odgovori ispitanika na pitanje „Je li Vaša knjižnica na bilo koji način u svom prostoru, preko svoje mrežne stranice ili društvenih medija pozvala ili uputila korisnike na kritičko promišljanje o informacijama u kontekstu pandemije?“ prikazani su Tablicom 22.

Tablica 22. Poziv knjižnice na kritičko promišljanje o informacijama u kontekstu pandemije

Je li Vaša knjižnica na bilo koji način u svom prostoru, preko svoje mrežne stranice ili društvenih medija pozvala ili uputila korisnike na kritičko promišljanje o informacijama u kontekstu pandemije?	Frekvencija	Postotak
Da	30	17.9
Ne	108	64.3
Ne znam	30	17.9
Ukupno	168	100

O tome na koji je način knjižnica to učinila, ispitanici su odgovarali po sljedećim kategorijama koje su prikazane sljedećom Tablicom 23.

Tablica 23. Načini putem kojih je knjižnica pozivala korisnike na kritičko promišljanje o informacijama

Odgovor	Frekvencija	Postotak
Informativni materijali (putem društvenih mreža)	19	7.9
Prenošenje službenih informacija	2	8.3
Javna predavanja i tematske izložbe	1	4.16
Pridržavanje mjera	1	4.16
Prilagodba radnog vremena	1	4.16
Ukupno	24	100

Prema Tablici 23. najčešće su se prenosili informativni materijali putem društvenih mreža jer je to način na koji će informacija najbrže stići do velike količine ljudi.

Na iduće pitanje o tome „Je li Vaša knjižnica na bilo koji način sudjelovala u javnozdravstvenoj kampanji „Misli na druge, cijepi se“, npr. izlaganjem promidžbenih postera kampanje u prostoru knjižnice ili objavama na društvenim mrežama?“ ispitanici su najčešće odgovorili kako njihova knjižnica nije sudjelovala u kampanji (143 ispitanika ili 84.1%), njih samo 9 je odgovorilo kako je njihova knjižnica sudjelovala u kampanji, a 18 ispitanika je odgovorilo kako ne znaju je li njihova knjižnica sudjelovala u kampanji. Načini na koji je knjižnica sudjelovala najčešće su bili dijeljenje letaka, izlaganje materijala, plakata te promotivne objave na što je odgovorilo samo 5 ispitanika.

Pitanje „Po Vašem mišljenju bi li narodne knjižnice trebale putem svojih mrežnih stranica ili društvenih medija pozvati ili uputiti korisnike na kritičko promišljanje o informacijama o pandemiji COVIDa-19?“ ispitanici su odgovorili kako bi trebale (116 ispitanika ili 69%), te njih 52 kako ne bi trebale (31%). Ukoliko je odgovor na prethodno pitanje bio negativan, ispitanici su pozvani pojasniti vlastiti stav. Odgovori ispitanika analizirani su i grupirani u srodne kategorije metodom sadržajne analize te prikazani Tablicom 24.

Tablica 24. Stavovi ispitanika o pozivanju na kritičko promišljanje o informacijama o pandemiji COVID-19

Odgovor	Frekvencija	Postotak
Knjižnice se ne bi trebale miješati u takvu tematiku	33	63.46
Podijeljenost struke	11	21.1
To je posao medija	8	15.5
Ukupno	52	100

Na pitanje „Po Vašem mišljenju bi li narodne knjižnice trebale sudjelovati u javnozdravstvenoj kampanji „Misli na druge, cijepi se“ npr. izlaganjem promidžbenih postera kampanje u prostoru knjižnice ili objavama na društvenim mrežama“, a analiza odgovora ispitanika prikazana je Tablicom 25.

Tablica 25. Stavovi o sudjelovanju knjižnica u kampanji „Misli na druge, cijepi se“

Odgovor	Frekvencija	Postotak
Da	74	44.0
Ne	94	56.0
Ukupno	168	100

Nešto veći udio ispitanika je odgovorio kako smatraju da knjižnica u prethodno navedenoj kampanji ne bi trebala sudjelovati. Kako bismo saznali koji su razlozi za taj stav, postavljeno je otvoreno pitanje da pojašne svoj stav. U navedenom su pitanju ispitanici mogli napisati svoje stavove i razmišljanja o toj tematici. Odgovor na ovo pitanje dalo je 37 ispitanika, a njihovi su odgovori grupirani u srodne kategorije metodom sadržajne analize te su prikazani Tablicom 26.

Tablica 26. Stavovi ispitanika o razlozima zbog kojih narodne knjižnice ne bi trebale sudjelovati u kampanji „Misli na druge, cijepi se“

Odgovori	Frekvencija	Postotak
Knjižnica ne treba zauzimati stav jer je cijepljenje izbor svakog pojedinca te se knjižnica ne treba miješati	22	59.45
Knjižnica ne treba promovirati cijepljenje jer to nije njena uloga niti nešto s čime bi se knjižnica trebala baviti – knjižnica ima ulogu informatora	11	29.7
Informiranje korisnika i širenje informacija putem medija je način na koji se korisnici trebaju informirati o kampanji	3	8.10

Nemam stav – ispitanici koji nisu imali stav o ovoj tematici	1	2.70
Ukupno	37	100

Najviše je ispitanika izjavilo kako knjižnica ne treba zauzimati stav te promovirati cijepljenje iz razloga što je cijepljenje odluka svakog pojedinca, a knjižnica je ustanova u kojoj nema cenzure te koju korisnici posjećuju kako bi posudili knjige, građu, informirali se te kako bi imali slobodu pristupa informacijama koje žele saznati. Stajalište knjižničara koji drže da narodne knjižnice ne bi trebale sudjelovati u kampanji „Misli na druge, cijepi se“ je kako korisnici informacije o pandemiji dobivaju putem medija te nema potrebe da knjižnica širi takve informacije svojim korisnicima.

7. Rasprava

Cilj ovoga istraživanja bio je utvrditi stavove knjižničara zaposlenih u narodnim knjižnicama o ulozi narodnih knjižnica u suočavanju s dezinfodemijom koja prati pandemiju bolesti COVID-19.

Istraživanje se vodilo sljedećim istraživačkim pitanjima:

1. U kojoj su mjeri knjižničari u narodnim knjižnicama zainteresirani za informacijski poremećaj?
2. Kako knjižničari u narodnim knjižnicama procjenjuju svoju educiranost o informacijskom poremećaju?
3. Kakvi su stavovi knjižničara zaposlenih u narodnim knjižnicama o ulozi narodnih knjižnica u suočavanju s dezinfodemijom?
4. Kakvi su stavovi knjižničara zaposlenih u narodnim knjižnicama o ulozi narodnih knjižnica u suočavanju s dezinfodemijom u kontekstu pandemije bolesti COVID-19?

S obzirom na prvo istraživačko pitanje „**U kojoj su mjeri knjižničari u narodnim knjižnicama zainteresirani za informacijski poremećaj?**“ podaci pokazuju kako je najveći broj ispitanika, njih kumulativno 76.5% uglavnom i u potpunosti zainteresiran za problematiku lažnih vijesti, dezinformacija i sl. što je dobar pokazatelj kako u knjižničarskoj profesiji postoji interes za navedenu problematiku, što dodatno potvrđuje podatak da 42,1% ispitanika vodi razgovore o problematici informacijskog poremećaja jednom ili više puta tjedno sa svojim kolegama u struci. Također, 67.1% ispitanika odgovorilo je kako ponekad razgovaraju s korisnicima o toj tematici, dok je svega 9.4% odgovorilo da nikada ne razgovaraju o toj temi sa svojim korisnicima.

Zainteresiranost za informacijski poremećaj također je vidljiva iz aktivnosti u kojima su ispitanici sudjelovali. Nešto više od četvrtine ispitanika (26,3%) sudjelovalo je na predavanjima ili radionicama vezanima za informacijski poremećaj, a oko petine ispitanika (19.3%) sudjelovalo je na webinarima na istu temu. Nešto više od polovice ispitanika (57.9%) čitalo je stručnu ili znanstvenu literaturu o toj problematici. Iz svega navedenog evidentno je da je informacijski poremećaj problematika za koju je znatan dio ispitanika zainteresiran, o kojoj razgovaraju s kolegama te o kojoj se dodatno educiraju čitanjem ili sudjelovanjem na stručnim skupovima. Dodatna potvrda interesa za informacijski poremećaj jest podatak da je 87,7% ispitanika izjavilo kako bi sudjelovali na dodatnoj edukaciji o toj problematici.

Odgovor na drugo istraživačko pitanje „**Kako knjižničari u narodnim knjižnicama procjenjuju svoju educiranost o informacijskom poremećaju?**“, pokazuje kako najveći udio ispitanika svoju educiranost o informacijskom poremećaju te spremnost za provođenje programa edukacije o lažnim vijestima ocjenjuje osrednjim ka niskim ocjenama. Najveći udio ispitanika, njih 38.2% izjavio je kako su se za vrijeme studija površno upoznali s problematikom procjene vjerodostojnosti informacija, a 34.5% ispitanika svoju stručnu spremnost za provođenje programa edukacije ocjenjuje ocjenom dobar. Svega 10.9% ispitanika odgovorilo je da su se kroz obvezne ili izborne kolegije za vrijeme studija opširno upoznali s problematikom procjene vjerodostojnosti informacija, te svega 3.5% ispitanika svoju spremnost za organiziranje i provođenje programa edukacije korisnika o navedenoj problematici ocjenjuje ocjenom izvrstan. Ovakvi odgovori pokazuju kako u studijskim programima knjižnične i informacijske znanosti postoji prostor za nadopunu o problematici procjene vjerodostojnosti informacija i informacijskog poremećaja. Budući da je prvim istraživačkim pitanjem utvrđeno da interes za informacijski poremećaj u knjižničarskoj struci postoji, na isti je potrebno odgovoriti kroz studijske programe.

Istraživanje Young, J. C. i suradnika „The role of libraries in misinformation programming: A research agenda.“ koje je provedeno u SAD-u također ukazuje na problem nespremnosti knjižničara da provode programe edukacije korisnika jer se ne osjećaju dovoljno kompetentnima. Ističe se kako knjižničari nemaju dovoljno kompetencija niti mogućnosti stručnog usavršavanja kako bi razvili te kompetencije, ali su prostorne i novčane poteškoće također značajna prepreka razvijanju i provođenju aktivnosti usmjerenih na dezinformacije.

Odgovor na treće istraživačko pitanje „**Kakvi su stavovi knjižničara zaposlenih u narodnim knjižnicama o ulozi narodnih knjižnica u suočavanju s dezinfodemijom?**“ pokazuje kako knjižničarke i knjižničari koji rade u narodnim knjižnicama imaju prilično ujednačene stavove o tome na koji način i u kojoj mjeri knjižnice trebaju sudjelovati u odgovaranju na informacijski poremećaj te koja je uloga knjižnice u njemu. Podaci pokazuju kako se veliki broj ispitanika, njih kumulativno 84,7% uglavnom ili u potpunosti slaže s tvrdnjom kako narodne knjižnice trebaju sudjelovati u borbi protiv informacijskog poremećaja, a isti broj (84,7%) smatra kako narodne knjižnice u potpunosti ili uglavnom mogu doprinjeti borbi protiv informacijskog poremećaja što je pokazatelj kako postoji pozitivan stav struke o ulozi narodnih knjižnica u borbi protiv dezinformacija i informacijskog poremećaja. Kumulativno se 50% ispitanika uopće ili uglavnom ne slaže da knjižnice trebaju ostati neutralne u pitanjima oko kojih postoji tendencija širenja dezinformacija dok jedna četvrtina njih (25,6%) misli suprotno. Nešto manji broj ispitanika

(kumulativno 42.6%) se u potpunosti ili uglavnom slažu s tvrdnjom da se knjižnice trebaju otvoreno zauzimati za ideje oko kojih postoji konsenzus znanstvene zajednice. S obzirom na pristup informacijama od strane korisnika, 64.7% ispitanika se u potpunosti slaže s tvrdnjom kako korisnicima treba osigurati neometan pristup izvorima informacija neovisno o njihovoj ideološkoj podlozi ili istinitosti, čime se potvrđuje stav ispitanika kako knjižnica nipošto ne bi trebala biti mjesto cenzure, a njih 78% u potpunosti se slaže s tvrdnjom kako korisnike treba uputiti na izvore koji su bazirani na provjerenim činjenicama. Stavovi ispitanika o tome koje su ključne prepreke uključivanju narodnih knjižnica u borbu protiv informacijskog poremećaja pokazuju kako najviše ispitanika, njih 30.12% ističe nedovoljnu educiranost knjižničara i struke, a 12.17% navodi manjak vremena. Nešto manje ispitanika, njih 10.8% ističe razne geografske, novčane i prostorne poteškoće, dok 8.43% navodi nezainteresiranost korisnika te 6.02% ističe problematiku cjelokupne pandemije u kojoj niti knjižnica ne može razaznati istinu od laži, pa shodno tome niti uputiti i usmjeriti korisnike na istinite informacije. Iz svega navedenog evidentno je kako ispitanici imaju čvrste stavove o tome da knjižnice trebaju sudjelovati u borbi protiv informacijskog poremećaja te da u istoj mogu doprinijeti. Također se ističe ujednačen stav oko toga da je korisnike potrebno uputiti na provjerene izvore informacija. Kao ključni problemi uključivanju knjižnica u suočavanje s informacijskim poremećajem ističu se nedovoljna educiranost struke i manjak vremena.

Odgovori na četvrto istraživačko pitanje „**Kakvi su stavovi knjižničara zaposlenih u narodnim knjižnicama o ulozi narodnih knjižnica u suočavanju s dezinfodemijom u kontekstu pandemije bolesti COVID-19?**“ pokazuju nam kako narodne knjižnice uglavnom nisu pozivale i upućivale korisnike na kritičko promišljanje o informacijama u kontekstu pandemije (64.3%) iako su se u većini (69%) složili kako bi knjižnice to trebale činiti. Nešto veći broj ispitanika, njih 56% smatra kako narodne knjižnice ne bi trebale sudjelovati u kampanji „Misli na druge, cijepi se“. Među onima koji smatraju da knjižnica ne bi trebala sudjelovati u navedenoj kampanji, najčešći razlog koji su naveli bio je kako knjižnica treba biti neutralna (89.15% ispitanika). Iz svega navedenog evidentno je kako narodne knjižnice nisu pozivale korisnike na kritičko promišljanje o informacijama u kontekstu pandemije, no u isto vrijeme smatraju da bi narodne knjižnice to trebale činiti. S druge strane, stavovi o sudjelovanju knjižnica u kampanji „Misli na druge, cijepi se“ izrazito su podijeljeni te odražavaju opću podijeljenost društva o istoj problematici.

8. Zaključak

Pandemija bolesti COVID-19 virusa popraćena je širenjem dezinformacija raznim medijskim servisima. Problem dezinformacije je puno dublji nego se na prvi pogled čini. Utjecaj medija i lažnih vijesti koje su dostupne ljudima može uvelike mijenjati ponašanje korisnika i njihove izbore te posljedično njihove živote. Budući da narodne knjižnice kao središta lokalnih zajednica imaju zadaću osigurati „osnovne uvjete za (...) neovisno odlučivanje“⁷¹ te da knjižničari kao informacijski stručnjaci tradicionalno imaju ulogu u borbi za „očuvanja istine, razuma, dokaza i činjenica“⁷², ovim smo istraživanjem željeli saznati kakvi su njihovi stavovi o ulozi narodnih knjižnica u suočavanju s dezinfodemijom koja prati pandemiju bolesti COVID-19.

Kako bi se saznala i detaljnije proučila uloga narodnih knjižnica u navedenom kontekstu, postavljena su četiri istraživačka pitanja kojima se istraživanje vodilo, a koja su se odnosila na to u kojoj su mjeri knjižničari u narodnim knjižnicama zainteresirani za informacijski poremećaj, kako knjižničari u narodnim knjižnicama procjenjuju svoju educiranost o informacijskom poremećaju, kakvi su stavovi knjižničara zaposlenih u narodnim knjižnicama o ulozi narodnih knjižnica u suočavanju s dezinfodemijom te kakvi su stavovi knjižničara zaposlenih u narodnim knjižnicama o ulozi narodnih knjižnica u suočavanju s dezinfodemijom u kontekstu pandemije bolesti COVID-19.

S obzirom na prvo istraživačko pitanje, „**U kojoj su mjeri knjižničari u narodnim knjižnicama zainteresirani za informacijski poremećaj?**“ odgovori ispitanika te njihovi stavovi o navedenoj tematici pokazuju kako većinu ispitanika zanima problematika lažnih vijesti i dezinformacija te da bi voljeli sudjelovati u dodatnoj edukaciji o istom.

Odgovor na drugo istraživačko pitanje „**Kako knjižničari u narodnim knjižnicama procjenjuju svoju educiranost o informacijskom poremećaju?**“, pokazuje kako su se knjižničari za vrijeme studija prilično nedovoljno upoznali s tematikom procjene vjerodostojnosti informacija, a svoju spremnost za provođenje programa edukacije korisnika o istom ocjenjuju ocjenom dobar. Nadogradnja studijskih programa te programa stručnog usavršavanja nameće se kao moguće rješenje jer je vidljivo kako postoji volja za edukacijom.

Treće istraživačko pitanje „**Kakvi su stavovi knjižničara zaposlenih u narodnim knjižnicama o ulozi narodnih knjižnica u suočavanju s dezinfodemijom?**“ pokazuje kako

⁷¹ Usp. UNESCO-ov Manifest za narodne knjižnice. Nav. dj.

⁷² Usp. Clinton, H. R. Nav. dj.

postoji pozitivan stav o ulozi narodnih knjižnica u borbi protiv informacijskog poremećaja te pozitivno očekivanje o doprinosu koji narodne knjižnice mogu ostvariti, no ističe se kako manjak edukacije, vremena, novca, prostora te nezainteresiranost korisnika otežavaju uključivanje narodnih knjižnica u borbu protiv informacijskog poremećaja.

Odgovor na četvrto istraživačko pitanje „**Kakvi su stavovi knjižničara zaposlenih u narodnim knjižnicama o ulozi narodnih knjižnica u suočavanju s dezinfodemijom u kontekstu pandemije bolesti COVID-19?**“ pokazuje kako većina ispitanika smatra da narodne knjižnice trebaju pozvati ili uputiti korisnike na kritičko promišljanje o informacijama o pandemiji COVID-19, no da je vrlo mali udio njih isto i činio. Po pitanju sudjelovanja knjižnica u kampanji „Misli na druge, cijepi se“ stavovi su izrazito podijeljeni s nešto više ispitanika koji smatraju da se narodne knjižnice u navedeno ne bi trebale miješati navodeći pritom kao najčešći argument osobni izbor pojedinca da se cijepi ili ne.

Zaključno, stavovi knjižničara o njihovoj ulozi u informacijskom poremećaju pokazuju kako postoji dobra volja i želja za uključivanje u borbu protiv informacijskog poremećaja, no manjak vremena, novca i kompetencija onemogućavaju provedbu navedenog. Potrebna su daljnja istraživanja kako bi se sa sigurnošću moglo utvrditi koji su ograničavajući čimbenici te koji je realni doprinos koji knjižnice mogu ostvariti u suočavanju s informacijskim poremećajem.

9. Popis literature

1. Allington, D. Duffy, B. Wessely, S. Dhavan, N. Rubin, J. Health-protective behaviour, social media usage and conspiracy belief during the COVID-19 public health emergency. // Psychological Medicine 51, 2021., str. 1767. URL: <https://www.cambridge.org/core/journals/psychological-medicine/article/healthprotective-behaviour-social-media-usage-and-conspiracy-belief-during-the-covid19-public-health-emergency/A0DC2C5E27936FF4D5246BD3AE8C9163> (2021-08-12)
2. Barclay, D. A. The Fake News Phenomenon – An Opportunity for the Library Community to Make a Splash? // Against the Grain 29, 3(2017), str. 1. – 3. URL: <https://escholarship.org/uc/item/5p09c4gr> (2021-07-05)
3. Clinton, H. R. Closing General Session Speech ALA Annual Conference. Chicago, June 27, 2017. URL: <https://americanlibrariesmagazine.org/wp-content/uploads/2017/06/HRC-Transcript.pdf> (2021-10-17)
4. Cooper, A. Information Disorder: are librarians able to counter the spread and effects of fake news, misinformation and disinformation in a post truth world (Doctoral dissertation, U), 2021., str. 1. – 62. URL: <https://hcommons.org/deposits/item/hc:37447/> (2021-7-6)
5. De Paor, S., & Heravi, B. Information literacy and fake news: how the field of librarianship can help combat the epidemic of fake news // The Journal of Academic Librarianship 46, 5(2020), 102218, str. 1. – 8. URL: https://www.researchgate.net/publication/343178087_Information_literacy_and_fake_news_How_the_field_of_librarianship_can_help_combat_the_epidemic_of_fake_news (2021-07-19)
6. Feldvari, K. Dezinformacije, teorije zavjera i donošenje odluke o cijepljenju. Hrvatska studija, prvi uvidi. URL: <https://ideje.hr/dezinformacije-teorije-zavjera-i-donosenje-odluke-o-cijepljenju-hrvatska-studija-prvi-uvidi/> (2021-09-11)

7. Fister, B. Practicing Freedom for the Post-Truth Era. Paper presented at the Marjorie Whetstone Ashton Annual Lecture, University of New Mexico Libraries, Albuquerque, New Mexico (2017), str. 1. – 19. URL: <https://hcommons.org/deposits/item/hc:11559/> (2021-07-11)

8. Hong, H. Kim, H. J. Antecedents and Consequences of Information Overload in the COVID-19 Pandemic. // Int J Environ Res Public Health 24, 17(2020), str. 1. – 15. URL: <https://www.mdpi.com/1660-4601/17/24/9305> (2021-08-11)

9. Islam, Saiful Md...[et. al.]. COVID-19–related infodemic and its impact on public health: a global social media analysis. // The American Journal of Tropical Medicine and Hygiene 103, 4(2020), str. 1621. – 1629. URL: https://www.ajtmh.org/content/journals/10.4269/ajtmh.20-0812#abstract_content (2021-07-15)

10. Jones-Jang, S. M. Mortensen, T. Liu, J. Does Media Literacy Help Identification of Fake News? Information Literacy Helps, but Other Literacies Don't. // American Behavioral Scientist (2019). URL: https://www.researchgate.net/publication/335352499_Does_Media_Literacy_Help_Identification_of_Fake_News_Information_Literacy_Helps_but_Other_Literacies_Don%27t (2021-10-16)

11. Lor, P. Wiles, B. Britz, J. Re-thinking Information Ethics: Truth, Conspiracy Theories, and Librarians in the COVID-19 Era. // Libri 71, 1(2021), str. 1-14. URL: <https://www.degruyter.com/document/doi/10.1515/libri-2020-0158/html> (2021-08-19)

12. Lowe, C. V. Fake News or Free Speech: Is There a Right to be Misinformed? // American Libraries Magazine, 25 June (2018). URL: <https://americanlibrariesmagazine.org/blogs/the-scoop/fake-news-free-speech-right-misinformed/> (2021-08-19)

13. McCarthy, N. The Most Common Coronavirus Conspiracies, 5. 10. 2020. URL: <https://www.statista.com/chart/23105/share-of-coronavirus-misinformation-identified-as-conspiracy-theories/> (2021-09-13)

14. Medijska pismenost. Ima li lijeka za dezinfodemiju? URL: <https://www.medijskapismenost.hr/ima-li-lijeka-za-dezinfodemiju/> (2021-07-15)
15. Nenadić, Iva. Vučković, Milica. Dezinformacije. Edukativna brošura i vježbe za razumijevanje problema dezinformacija. Zagreb: Agencija za elektroničke medije i UNICEF, 2021., str. 1. – 32. URL: <https://www.medijskapismenost.hr/wp-content/uploads/2021/04/brosura-Dezinformacije.pdf>
16. Oxford Languages. Word of the year 2016. URL: <https://languages.oup.com/word-of-the-year/2016/> (2021-09-13)
17. Siebenhaar, Katharina U.; Köther, Anja K.; Alpers, Georg W. Dealing With the COVID-19 Infodemic: Distress by Information, Information Avoidance, and Compliance With Preventive Measures. // *Frontiers in Psychology* 11, (2020), str. 1. – 11. URL: <https://www.frontiersin.org/articles/10.3389/fpsyg.2020.567905/full> (2021-07-15)
18. Sullivan, M. C. Why librarians can't fight fake news. // *Journal of librarianship and information Science* 51, 4(2019), str. 1146. – 1156. URL: <https://dash.harvard.edu/bitstream/handle/1/42517488/Why%20Librarians%20Cant%20Fight%20Fake%20News.pdf?sequence=1> (2021-07-15)
19. Sullivan, M. C. Libraries and fake news: What's the problem? What's the plan?. // *Communications in Information Literacy* (2019), str. 91. – 113. URL: <https://files.eric.ed.gov/fulltext/EJ1227587.pdf> (2021-07-15)
20. UNESCO-ov Manifest za narodne knjižnice 1994. URL: http://dzs.ffzg.unizg.hr/text/UNESCOv_manifest_za_narodne_knjiznice.htm (2021-08-11)
21. Vrana, R. Milovanović, I. Salopek, Ž. Popularizacija znanosti u narodnim knjižnicama u RH. // *Vjesnik bibliotekara Hrvatske* 64, 1(2021), str. 1. – 25. URL: <https://hrcak.srce.hr/257864> (2021-08-11)

22. Wardle, Claire. Derakhshan, Hossein. Information disorder: Toward an interdisciplinary framework for research and policy making. // Council of Europe 27 (2017). URL: <https://rm.coe.int/information-disorder-toward-an-interdisciplinary-framework-for-research/168076277c> (2021-08-11)
23. Wiegand, W. A. Tunnel vision and blind spots: What the past tells us about the present; reflections on the twentieth - century history of American librarianship. // Library Quarterly 69, 1(1999), str. 1 – 32. URL: <https://www.jstor.org/stable/4309267> (2021-10-17)
24. Zhao, Erfei...[et al.]. Media trust and infection mitigating behaviours during the COVID-19 pandemic in the USA. // BMJ Global Health 5, 10(2020), str. 1. – 10. URL: <https://gh.bmj.com/content/5/10/e003323.abstract> (2021-07-15)
25. Zhao, Xiaoman...[et al.]. Online health information seeking using „#COVID-19 patient seeking help“ on Weibo in Wuhan, China: descriptive study. // Journal of Medical Internet Research 22, 10(2020), str. 1. – 13. URL: <https://www.jmir.org/2020/10/e22910/> (2021-07-15)
26. Young, J. C., Boyd, B., Yefimova, K., Wedlake, S., Coward, C., & Hapel, R. The role of libraries in misinformation programming: A research agenda. // Journal of Librarianship and Information Science (2020), str. 1 - 12. URL: <https://journals.sagepub.com/doi/abs/10.1177/0961000620966650> (2021-07-19)

10. Prilozi

Anketni upitnik

(Dez)Infodemija

Poštovani,

anketa koja je pred Vama za cilj ima ispitati stavove **knjižničara zaposlenih u narodnim knjižnicama** o ulozi narodnih knjižnica u aktualnoj dezinfodemiji koja prati pandemiju bolesti COVID-19.

Dezinfodemiju karakterizira obilje dezinformacija u javnom prostoru koje doprinose jačanju tzv. informacijskog poremećaja u kojemu je građanima teško razlikovati vjerodostojnu od obmanjujuće ili netočne informacije. Pitanje koje se nameće jest koja je uloga narodnih knjižnica u opisanoj situaciji.

Istraživanje se provodi na Odsjeku za informacijske znanosti pri Filozofskom fakultetu u Osijeku u svrhu izrade diplomskoga rada. Anketa je anonimna, a za njezino ispunjavanje bit će Vam potrebno 10-ak minuta. Zahvaljujemo Vam na uloženom vremenu i Vašem doprinosu u provedbi ovoga istraživanja

Postoji 29 pitanja u ovom upitniku.

1. Kojeg ste spola?

Molim izaberite **samo jedan** od ponuđenih odgovora.

- ženskog
- muškog

2. Koliko imate godina? *

Molim izaberite **samo jedan** od ponuđenih odgovora.

- ispod 18
- 19 – 29
- 30 – 39
- 40 – 49

- 50 – 59
- 60 – 69
- 70 – 79
- 80 ili više

3. Molimo naznačite Vašu najvišu završenu razinu obrazovanja. *

Molim izaberite **samo jedan** od ponuđenih odgovora.

- Srednja škola
- Preddiplomski studij / Viša stručna sprema
- Diplomski studij / Visoka stručna sprema
- Poslijediplomski magistarski ili specijalistički studij
- Poslijediplomski doktorski studij
- Nešto drugo, što?

4. Koji studij ste završili *

Molim izaberite **samo jedan** od ponuđenih odgovora.

- preddiplomski jednopredmetni studij knjižničarstva ili informatologije
- preddiplomski dvopredmetni studij knjižničarstva ili informatologije
- diplomski jednopredmetni ili predbolonjski dodiplomski studij knjižničarstva ili informatologije
- diplomski dvopredmetni ili predbolonjski dodiplomski studij knjižničarstva ili informatologije
- izvanredni diplomski studij knjižničarstva ili informatologije
- Neki drugi, koji?

5. Koliko godina radnoga staža imate u knjižničnom sektoru? *

6. Kojoj kategoriji stručnog knjižničnog osoblja pripadate? *

Molim izaberite **samo jedan** od ponuđenih odgovora.

- pomoćni knjižničar
- knjižničar
- diplomirani knjižničar
- viši knjižničar
- knjižničarski savjetnik

7. Koliko stanovnika ima mjesto u kojem se knjižnica u kojoj ste zaposleni nalazi? *

Molim izaberite **samo jedan** od ponuđenih odgovora.

- preko 100 000
- 10 000 - 100 000
- 1000 - 10 000
- manje od 1000

8. U kojoj Vas mjeri zanima problematika lažnih vijesti, dezinformacija, misinformacija i sličnih fenomena koje zajednički nazivamo informacijskim poremećajem?

Molim izaberite **samo jedan** od ponuđenih odgovora.

- Uopće ne
- Uglavnom ne
- Ni da ni ne
- Uglavnom da
- U potpunosti

9. Koliko često s kolegama u struci razgovarate o lažnim vijestima, dezinformacijama, misinformacijama i sličnim fenomenima koje zajednički nazivamo informacijskim poremećajem?

Molim izaberite **samo jedan** od ponuđenih odgovora.

- Svaki dan
- Nekoliko puta tjedno
- Jednom tjedno
- Jednom u nekoliko tjedana
- Jednom mjesečni ili rjeđe
- Nikada

10. Razgovarate li s korisnicima o lažnim vijestima, dezinformacijama, misinformacijama i sličnim fenomenima koje zajednički nazivamo informacijskim poremećajem?

Molim izaberite **samo jedan** od ponuđenih odgovora.

- Da često
- Da ponekad
- Ne nikada
- Ne radim s korisnicima

11. Označite aktivnosti u kojima ste sudjelovali, a koje su vezane za informacijski poremećaj u bilo kojem kontekstu.

Molim izaberite **sve opcije** koje vam odgovaraju.

- predavanja/radionice/okrugli stolovi o lažnim vijestima, dezinformacijama i sličnim fenomenima
- webinar i o lažnim vijestima, dezinformacijama i sličnim fenomenima
- čitanje stručnih ili znanstvenih radova ili knjiga o lažnim vijestima, dezinformacijama i sličnim fenomenima
- provođenje istraživanja na temu lažnih vijesti, dezinformacija i sličnih fenomena
- pisanje stručnih radova na temu lažnih vijesti, dezinformacija i sličnih fenomena
- Nešto drugo, što?:

12. U kojoj ste se mjeri tijekom svoga studija kroz obvezne ili izborne kolegije upoznali s problematikom procjene vjerodostojnosti informacija?

Molim izaberite **samo jedan** od ponuđenih odgovora.

- Uopće ne
- Površno
- Osrednje
- Opširno

13. Kojom biste ocjenom ocijenili svoju trenutnu stručnu spremnost da osmislite, organizirate i provodite programe edukacije korisnika o lažnim vijestima, dezinformacijama, misinformacijama te o procjeni vjerodostojnosti informacija?

Molim izaberite **samo jedan** od ponuđenih odgovora.

- Nedovoljan
- Dovoljan
- Dobar
- Vrlo dobar
- Izvrstan

14. Biste li sudjelovali na dodatnoj edukaciji o informacijskom poremećaju u svrhu edukacije korisnika kada biste imali priliku?

Molim izaberite **samo jedan** od ponuđenih odgovora.

- Da
- Ne

15. Koji su razlozi zašto ne biste sudjelovali na dodatnoj edukaciji o informacijskom poremećaju u svrhu edukacije korisnika?

Molim izaberite **sve opcije** koje vam odgovaraju.

- Ne interesira me ta tema.
- Ne smatram da je ta tema toliko bitna za moj posao.
- Smatram da već dovoljno znam da bih mogao/mogla provoditi edukacije korisnika o informacijskom poremećaju.
- Pored svih drugih stručnih poslova koje obavljam, nemam dovoljno vremena da bih se bavio/bavila programima edukacije korisnika o informacijskom poremećaju.
- Nešto drugo, što?:

16. U kojoj se mjeri slažete s navedenim tvrdnjama?

Molim izaberite odgovarajući odgovor za svaku stavku.

	Uopće se ne slažem	Uglavnom se ne slažem	Djelomično se slažem	Uglavnom se slažem	U potpunosti se slažem.
Narodne knjižnice trebaju aktivno sudjelovati u borbi protiv informacijskog poremećaja (npr. organiziranjem predavanja o informacijskom poremećaju, edukacijom korisnika, izlaganjem edukativnih materijala o informacijskom poremećaju itd.).					
Narodne knjižnice mogu doprinijeti u borbi protiv informacijskog poremećaja.					
Narodne knjižnice trebaju ostati neutralne u pitanjima oko kojih postoji tendencija stvaranja i širenja dezinformacija kako ne bi izgubile povjerenje dijela svojih korisnika.					

Narodne se knjižnice trebaju otvoreno zauzimati za promoviranje ideja oko kojih postoji konsenzus znanstvene zajednice, npr. dobiti cijepjenja protiv zaraznih bolesti.					
Korisnicima treba osigurati neometan pristup izvorima informacija neovisno o njihovoj ideološkoj podlozi ili istinitosti.					
Korisnike treba uputiti na izvore informacija koji su bazirani na provjerenim i znanstveno utemeljenim činjenicama.					

17. Molimo Vas, ukratko navedite što vidite kao ključne probleme i prepreke uključivanju narodnih knjižnica u borbu protiv informacijskog poremećaja.

18. Koga vidite kao ključnog suradnika u osmišljavanju i provođenju programa edukacije knjižničnih korisnika o informacijskom poremećaju? Molimo rangirajte sljedeće po važnosti.

Molimo unesite broj u polje redom koji vam odgovara od 1 do 4

- novinari i stručnjaci za medije
- znanstvenici u području knjižnične i informacijske znanosti
- psiholozi
- stručnjaci u području komunikacije

19. Vidite li još nekoga kao potencijalnog suradnika u osmišljavanju i provođenju programa edukacije knjižničnih korisnika o informacijskom poremećaju?

20. Imate li u prostoru knjižnice informativne materijale o COVIDu-19 (opis bolesti, mjere prevencije)?

Molim izaberite **samo jedan** od ponuđenih odgovora.

- Da
- Ne

21. Imate li u prostoru knjižnice izložene materijale o lažnim vijestima (postere, infografike i sl.)?

Molim izaberite **samo jedan** od ponuđenih odgovora.

- Da
- Ne

22. Je li Vaša knjižnica na bilo koji način u svom prostoru, preko svoje mrežne stranice ili društvenih medija pozvala ili uputila korisnike na kritičko promišljanje o informacijama u kontekstu pandemije COVIDa-19?

Molim izaberite **samo jedan** od ponuđenih odgovora.

- Da
- Ne
- Ne znam

23. Molimo Vas navedite na koji način.

24. Je li Vaša knjižnica na bilo koji način sudjelovala u javnozdravstvenoj kampanji "Misli na druge, cijepi se", npr. izlaganjem promidžbenih postera kampanje u prostoru knjižnice ili objavama na društvenim mrežama?

Molim izaberite **samo jedan** od ponuđenih odgovora.

- Da
- Ne
- Ne znam

25. Molimo Vas navedite na koji način.

26. Po Vašem mišljenju bi li narodne knjižnice trebale putem svojih mrežnih stranica ili društvenih medija pozvati ili uputiti korisnike na kritičko promišljanje o informacijama o pandemiji COVIDa-19?

Molim izaberite **samo jedan** od ponuđenih odgovora.

- Da
- Ne

27. Molimo Vas, ukratko objasnite svoj stav.

28. Po Vašem mišljenju bi li narodne knjižnice trebale sudjelovati u javnozdravstvenoj kampanji "Misli na druge, cijepi se" npr. izlaganjem promidžbenih postera kampanje u prostoru knjižnice ili objavama na društvenim mrežama?

Molim izaberite **samo jedan** od ponuđenih odgovora.

- Da
- Ne

29. Molimo Vas, ukratko objasnite svoj stav.

Zahvaljujemo Vam se na popunjavanju ovog upitnika.